

Fortellinger fra oppvekst i rusbelastede hjem. Om kristne relasjoner, tro, og kirkens betydning.

En kvalitativ studie blant voksne som har hatt en oppvekst i rusbelastede hjem, om kristne relasjoner, og hvilken betydning troen og kirken har hatt under krevende oppvekstforhold.

Ann-Kristin Eidsvåg

VID vitenskapelige høgskole

Oslo

Masteroppgave

Master i Diakoni

Antall ord: 24742

Dato: 18.05.2021

DET TEOLOGISKE
MENIGHETSFAKULTET

Fortellinger fra oppvekst i rusbelastede hjem. Om kristne relasjoner, tro, og kirkens betydning.

EN KVALITATIV STUDIE BLANT VOKSNE SOM HAR HATT EN
OPPVEKST I RUSBELASTEDE HJEM, OM KRISTNE RELASJONER, OG
HVILKEN BETYDNING TROEN OG KIRKEN HAR HATT UNDER
KREVENDE OPPVEKSTFORHOLD

Ann-Kristin Eidsvåg | MADIA 599 Masteravhandling | 17.05.2021
Veileder: Førstelektor Kari Jordheim

Innhold

Sammendrag	4
Forord	5
1.0 Innledning.....	7
1.1 Bakgrunn og motivasjon for prosjektet.....	7
1.2 Problemstilling	9
1.3 Avgrensning	9
1.4 Begrepsdefinisjon	10
1.5 Oppgavens struktur.....	10
2.0 Kontekst og begrunnelse	11
2.1 Alkoholens utbredelse i Norge	11
2.2 Barn som pårørende	11
2.3 Trosopplæringsreformens diakonale aspekt	12
2.4 Livsmestring	12
3.0 Teoretiske perspektiver.....	13
3.1 Tilknytningsteori av John Bowlby (1907-1990).....	13
3.2 Mestringsteori av Aron Antonovsky (1923-1994).....	15
3.3 Teori om religiøs mestring av Pargament.....	17
3.4 Resiliens	17
3.4.1 Risikofaktorer	18
3.4.2 Beskyttelsesfaktorer.....	19
3.5 Diakoniteori	20
3.5.1 Det kristne menneskesyn	21
3.5.2 Sårbarhet	21
3.5.3 Empowerment.....	22
4.0 Metode.....	23
4.1 Vitenskapsteoretisk forankring og metode.....	23
4.2 Hermeneutikk og fenomenologi.....	24
4.3 Utforming av forskningsdesign.....	24
4.3.1 Forskningsetiske vurderinger	25
4.3.2 Intervjupersoner og utvalg	25
4.4 Intervjuene.....	26

4.4.1 Intervjuguiden.....	27
4.4.2 Intervjusituasjonen.....	28
4.5 Transkribering av datamaterialet	29
4.6 Studiens kvalitet	29
5.0 Funn og analyser av datamaterialet	30
5.1 Sitater fra oppveksten	31
5.1.1 Mange visste, ingenting skjedde.....	31
5.1.2 Stress og uro.....	34
5.1.3 Mangel på tilhørighet	35
5.2 Har kristne relasjoner, tro og kirke hatt betydning?.....	36
5.3 Intervjupersonenes innspill til hva kirken kan gjøre?	39
6.0 Drøfting av problemstillingen	40
6.1 Sitater fra oppveksten	41
6.1.1 Mange visste, ingenting skjedde	42
6.1.2 Stress og uro	44
6.1.3 Manglende tilhørighet.....	45
6.2 Har kristne relasjoner, tro og kirke hatt betydning?	47
6.3 Hva kan kirken gjøre?.....	48
6.3.1 Nasjonalt	48
6.3.2 Lokalt.....	50
7.0 Oppsummering og anbefalinger.....	53
Litteraturliste	56
Vedlegg 1.	60

Sammendrag

Tema: Denne masteroppgaven handler om pårørende. Voksne barn fra rusbelastede hjem og deres forhold til kristne relasjoner, tro og kirke. De nå voksne intervjupersonene som har delt sine fortellinger har en gang vært barn, utsatte barn, sårbare barn, med en oppvekst der en eller begge foreldrene har vært rusbelastet. Dette har medført store utfordringer i oppveksten, men også i voksen alder. Risikofaktorene har vært mange, men det har også vært beskyttelsesfaktorer. De pårørende vil i denne oppgaven representerer en av de mest sårbare gruppene i vårt samfunn; barn og unge som vokser opp med rus i nære relasjoner.

Problemstilling: Hvilke erfaringer sitter sterkest i minnet etter å ha vokst opp i et rusbelastet hjem, og på hvilken måte har kristne relasjoner, tro og kirke hatt betydning i oppveksten. Hva kan kirken gjøre for å nå barn og unge som vokser opp i rusbelastede hjem i dag, og på hvilken måte kan den bidra til mestring og opplevelse av sammenheng.

Teori: Plan for diakoni i Den norske kirke sier noe om det teologiske grunnlaget diakoner er satt til å forvalte i møte med, og med særlig fokus på, utsatte mennesker. Dette er med å danne det teoretiske grunnlaget for yrkesutøvelse også i møte med barn, unge og voksne som har vokst opp i, og vokser opp i, familier der en eller begge foreldrene er avhengige av rus. I tillegg vil teori om tilknytning og mestring være viktig.

Metode: I studien er det brukt kvalitativ metode med intervju. Denne fordypningen søker å gi bedre kunnskap om følelser knyttet til oppveksten, kristne relasjoner, tro og kirke, når rus skaper store utfordringer, men også refleksjoner over hva kirken kan gjøre for å nå disse barn og unge. De 7 intervjupersonene er rekruttert via snøballmetoden. I metodekapittelet vil også drøftinger i forhold til studiens kvalitet og etiske vurderinger være en naturlig og viktig del.

Analyse og drøfting: Temasentrert tilnærming med en kategoribasert analyse ble hovedfokus. Det ble utformet 4 spørsmål. Det første av disse fikk i analysen 3 underpunkter med tema som gikk igjen i intervjupersonenes fortellinger. Drøftingen ble belyst med utvalgt teori og forskning opp mot problemstillingen. På flere områder er det funnet samsvar mellom mine funn og forskning på området.

Oppsummering og anbefalinger: Mot slutten av oppgaven kommer en kort oppsummering i hvorvidt funnene gir svar på de forskningsspørsmål som er stilt. Jeg vil også si noe om studiens relevans for videre arbeid i møte med barn, unge og voksne med oppvekst i rusbelastede hjem, samt komme med mine anbefalinger i forhold til videre arbeid.

Forord

Tusen takk til alle dere som på en eller annen måte har bidratt til dette eventyret det har vært å ta utdanning i voksen alder, ved siden av jobben i Den norske kirke. Mye arbeid og til tider svært krevende har det vært, men det kan ikke måle seg med all den kunnskap og trygghet det har gitt. Og nå i slutfasen av utdanningen å få lære mer om et tema jeg brenner for; oppvekst i rusbelastede hjem, kristne relasjoner, tro, og kirkens betydning. Ikke minst har det vært viktig å få noen refleksjoner fra de som vet hva det vil si å vokse opp i et slikt hjem, til hva kirken kan gjøre for barn og unge som vokser opp i rusbelastede hjem i dag.

Tusen takk til de 7 intervjupersonene! Mennesker som har møtt mer enn livets vanlige utfordringer, og som har bidratt med sine sterke fortellinger og gjort dette spennende arbeidet mulig. Hver og en av dere har på en unik måte satt viktige spor i mitt hjerte og gitt meg engasjement og ønske om å sette et større fokus på dette tema.

Tusen takk til min veileder ved VID Vitenskapelige høyskole, førstelektor Kari Jordheim, for god oppfølging, gode innspill, kritiske spørsmål og tilbakemeldinger, og ikke minst oppmuntring underveis i skriveprosessen.

Tusen takk til min arbeidsgiver for god og uunnværlig støtte, noe som har gjort det mulig å komme i mål med både fag og masteroppgave. Til mine arbeidskolleger, frivillige og venner som har støttet meg på veien, og til bibliotekansatte for all velvilje med å finne fram ønsket litteratur.

Tusen takk til min kjære søster Sølvi som har laget illustrasjonene i et forsøk på å gi leserne større nærhet til tema.

Så er det familien min da, mann og barn, som har støttet meg hele veien, og som har bidratt i lange samtaler og mye undring, og gitt meg kraft og mot til å stå på, særlig når det har virket uoverkommelig. Jeg er uendelig glad i dere!

Hokksund, 17.05.21.

Ann-Kristin Eidsvåg

*«Kjære Gud Fader i himmelens slott,
tak for i dag jeg har hatt det så godt.
Jesus må du nå igjen tilgi meg,
om jeg i dag har bedrøvet deg.
Så vil jeg være god og snill,
det må du Jesus hjelpe meg til.
Send dine engler la dem passe på,
alle de store og alle de små.
Så kan jeg sove så trygt og så godt,
kjære Gud Fader i himmelens slott.
Amen»*

Intervjuperson 5

1.0 Innledning

Det er godt kjent at barns oppvekst danner grunnlaget for voksenlivet. Det er også godt kjent at oppvekst i rusbelastede hjem gir store utfordringer for pårørende, utfordringer som kan forplante seg gjennom generasjoner. Økt fokus må til for å hindre lidelse og bedre livskvalitet (Fekjær 2016:209). De siste 20 årene har det vært økende fokus på pårørende. Selv om mye forskning er fra land utenom Skandinavia, så er den et viktig bidrag til den generelle forståelsen av hvilke konsekvenser alkohol påfører pårørende både nasjonalt og internasjonalt (Holmila, M. et al. 2013, Callinan, S. et al. 2016;25-32, WHO 2019, <https://www.who.int/publications/m/item/harm-to-others-from-drinking-alcohol>). Økende forskning har bidratt til at pårørende i større grad enn tidligere får tilbud om hjelp til å håndtere livet, sortere følelser og tanker, finne fellesskap, få kunnskap og større innsikt. Et felles mål må være å bidra til livsmestring, bidra til et liv hvor barn, unge, og senere voksne, får bearbeidet følelser, styrket resiliens, kjenner mestring, og får annerkjennelse for den man er uansett forhistorie.

I omtrent samme tidsperiode som den nye Plan for diakoni (2008), kom Samhandlingsreformen. Begge disse understreker viktigheten av samhandling i lokalsamfunnet, og mål om å være med å bidra til livsmestring. Plan for diakoni (2008:8) påpeker at samarbeid er nødvendig og gir store muligheter. Diakoni skjer alltid i en samfunnsmessig kontekst fordi kirken er en del av samfunnet lokalt som en del av den offentlige forvaltning, men også nasjonalt og internasjonalt. For å ivareta de grunnleggende verdiene i samfunnet skal kirkens diakoni stå sammen med alle mennesker av god vilje, noe som fordrer utstrakt samarbeid, men også samordning. Diakonien skal være en pådriver i forhold til de lokale myndighetene innen helse- og sosialtjenester (Plan for diakoni 2008:13). Samhandlingsreformen søker å gi mennesker rett behandling på rett sted til rett tid. Stat, kommune og andre aktører skal sammen rette søkelyset på medmenneskers mestring og livskvalitet ved god samhandling. Dette er vesentlig for å lykkes med målsettingene. I forbindelse med samhandlingsreformen ble det også satt ned et utvalg som skulle utrede hvordan tjenester til utsatte barn og unge kunne samordnes bedre, herunder presiseres viktigheten av samarbeid med aktører utenfor helsetjenesten, med arbeidsdeling og samarbeidsflater som en del av dette. Det er ønskelig at ulike faggrupper med ulik kompetanse og erfaring samarbeider med respekt for det idegrunnlaget de ulike ideelle organisasjonene er tuftet på (Samhandlingsreformen 2008-2009:36-37).

1.1 Bakgrunn og motivasjon for prosjektet

Oppvekst i rusbelastede hjem er et tema som har interessert meg fra jeg var ung og lenge før jeg begynte å jobbe i kirken. Etter at jeg i voksen alder fikk bedre kjennskap til kirken og troen, og det kristne perspektivet kom til, har interessen endret fokus. Jeg har i forbindelse med denne oppgaven et ønske om at kirken skal ha et større fokus på barn og unge som vokser opp i rusbelastede hjem. Og i den forbindelse ønsker jeg å finne ut hvilket forhold enkeltmennesker med en slik bakgrunn har til kristne relasjoner, tro og kirke.

Dette er et stort fagfelt som innbefatter mange fagtradisjoner og det er vanskelig å kategorisere. En gruppe er aldri homogen. Gruppen pårørende, og gruppen kristne, er vanskelig å definere. Jeg velger likevel å sette fokus på dette viktige tema. Ved å bevege seg inn i religionspsykologiens verden kan man studere sammenhenger mellom tro og livssyn gjennom erfaringer mennesker har gjort. Intervjupersonene har noe viktig å fortelle.

Det å skape mening er en gjennomgripende erfaring av tillit, tilhørighet og sammenheng i tilværelsen (Danbolt 2014:18). Kan det være at kristne relasjoner, troen og kirken er viktige beskyttelsesfaktorer og en del av det å skape sammenheng? Kan disse være en del av en mestringsstrategi når belastning både i barndom, ungdom og voksen alder er stor på grunn av oppvekst i et rusbelastet hjem? Eller har troen og kirken ført til det motsatte, sinne, avstand og en skadet tro? Det kan jo være at barn og voksne tar avstand fra tro og kirke fordi de har følt, eller føler, seg sviktet. Tåler kirken å lytte til det?

Slik samfunnet oppleves i dag er fokuset ofte på diagnoser, på hva vi ikke mestrer. Jeg tror det gir mange flere mulighet for utsatte å endre fokus i forhold til dette. Kirken og andre samfunnsaktører skal lytte og ta folk på alvor, men samtidig ha fokus på menneskelige ressurser ut fra de forutsetningene hver enkelt har, og med den bakgrunnen hver enkelt har. Da er det viktig at kirken utøver diakoni på en måte som fremmer ressurser med fokus på beskyttelsesfaktorer og mestring. At kirken ser muligheter og ikke begrensninger i møte med barn, unge, voksne og eldre.

Både oppvekst i rusbelastede hjem, og tro, er tema det kan være vanskelig å snakke om. I sykepleien lærte jeg hvor viktig det var å se hele mennesket med fysiske, psykiske, sosiale og åndelige behov. Diakonien er også opptatt av et helhetlig menneskesyn, men det åndelige aspektet har mer fokus enn i sykepleien. Tatt i betraktning alle de 4 behovene ønsker jeg i denne oppgaven å sette søkelyset på den av disse behovene som synes å ha minst fokus i samfunnet generelt; det åndelige behovet. Jeg har inntrykk av at åndelige og eksistensielle behov er noe det sjelden snakkes om i det daglige, det er litt tabu innen helse-, omsorg-, og sosialt arbeid. Kan i så fall økt kunnskap gi mindre skepsis til troens betydning og mer åpenhet til samtaler om tro? En annen interessant tanke er om det var noen kristne i lokalsamfunnet som støttet opp og var til stede for intervjupersonene i oppveksten, enten om det var fra kirken, eller andre kristne i menighet og lokalsamfunnet? Diakonien har jo stått sterkt i kirken siden tidenes morgen, og nestekjærligheten som en grunnleggende og viktig del av hele det kristne fellesskapet. Hvordan har intervjupersonene merket det? Har det vært en støtte, eller en merbelastning, til en krevende hverdag. Og hva kan kirken lære av intervjupersonenes fortellinger om erfaringer?

Fortellingene er særlig viktige i denne oppgaven og derfor har jeg valgt å la intervjupersonenes stemme med sitater få stor plass i analysekapitlet. Dette blir etterfulgt av 3 fokusområder som vanskelig lar seg skille; kristne relasjoner, tro og kirke. Dette er noe jeg er bevisst på, men har i intervjuene valgt å la intervjupersonene uttale seg om hvert tema for så i analysen og drøftingen å knytte det sammen for å gi en bedre sammenheng og mer helhetlig forståelse.

1.2 Problemstilling

I plan for diakoni står det at kirken er kalt til å møte menneskers religiøse, åndelige og eksistensielle behov. Dette som en del av menneskers nød og smerte. I planen står det også at diakonien alltid står i en samfunnssammenheng. Dette er to viktige sider ved valgte tema i denne oppgaven hvor nød og smerte er en følge av en oppvekst i et rusbelastet hjem. Samtidig er samfunnsutfordringene store, og samarbeid på tvers av profesjoner er nødvendig. Med utgangspunkt i dette, og med stor interesse for tema blir problemstillingen:

Hvilke erfaringer sitter sterkest i minnet etter å ha vokst opp i et rusbelastet hjem, og på hvilken måte har kristne relasjoner, tro og kirke hatt betydning i oppveksten. Hva kan kirken gjøre for å nå barn og unge som vokser opp i rusbelastede hjem i dag, og på hvilken måte kan den bidra til mestring og opplevelse av sammenheng.

Som utgangspunkt for drøfting ønsker jeg å høre hva intervjupersonene sier om følgende spørsmål:

- Hvordan opplevde du din oppvekst?
- Hadde du kjennskap til noen kristne mennesker i oppveksten, og hvilken betydning hadde disse?
- Hvilken rolle spilte troen og kirken for deg og din familie i oppveksten?
- Hva kan kirken gjøre for barn og unge som vokser opp i rusbelastede hjem i dag?

1.3 Avgrensning

For å avgrense oppgaven har jeg valgt teorier innen tilknytning, mestring og diakoni. Min interesse for psykisk helse blant utsatte barn og unge, og religion, samt fokus på ressurser framfor patologi, er stor. Derfor har jeg valgt begreper innenfor disse fagtradisjonene som jeg synes er mest relevant for min problemstilling. Dette med forankring i forskning på områdene. I og med at resiliensforskning er en sammensatt, men også relativt ny vitenskap velger jeg derfor å fokusere på relasjoner og miljørelaterte faktorer framfor de genetiske faktorene (Borge 2018:12-13). Av samme grunn blir også beskyttelsesfaktorer utdypet mer enn risikofaktorer. Det er kjent at det å vokse opp i rusbelastede hjem er en risikofaktor i seg selv, og det medfølger ofte andre risikofaktorer med dertil økende belastning.

Når det gjelder trossamfunn vil jeg forholde meg til Den norske kirke. Norge som land blir også avgrensningen i forhold til rusmisbruk. Når risikofaktorer blir belyst har jeg valgt å bruke en rapport hvor også forskning utenfor landegrensene blir referert. Dette fordi det ikke finnes så mye god forskning på området, og jeg tenker at relevansen og sannsynligheten for at samme utfordringer også kan forekomme her i landet er sterkt til stede (FHI rapport 2011).

I intervjuguiden spurte jeg også om kristne relasjoner, troen og kirken betydning, men dette ble for omfattende å ha med i oppgaven.

Intervju med deltagerne resulterte i et stort og viktig datamateriale. For å begrense oppgaven måtte jeg gjøre et utvalg. I kapittel 5, funn og analyser i datamaterialet, har jeg valgt ut 3 underpunkter med noen av flere tema som går igjen i datamaterialet. Mange visste, ingenting skjedde. Ingen snakket om det. Manglende tilhørighet.

1.4 Begrepsdefinisjon

Jeg har valgt ut noen begreper for å gi leserne bedre forståelse av meningsinnhold i denne oppgaven.

Rusbelastede hjem: Når jeg i denne oppgaven skriver rusbelastede hjem, menes først og fremst alkohol. Det danner grunnlaget for denne oppgaven også i forhold til utbredelse og konsekvenser. Jeg kommer dog til å bruke begge disse begrepene for å skape variasjon i oppgaven. Begrunnelsen for at jeg retter søkelyset på alkohol er at dette er et lovlig rusmiddel, det er allment akseptert, og det har stor utbredelse i samfunnet. Siden dette er det rusmiddelet som har størst utbredelse har det også de største helserelevante og samfunnsrelaterte konsekvensene (Fekjær 2016;195-209). Vi skal også være klar over at misbruk av andre rusmidler, og oppvekst med psykisk syke foreldre, ofte har de samme konsekvensene for pårørende. Derfor vil forskningen med det valgte teoretiske grunnlaget være representativt for flere.

Kontinuum: I ordet kontinuum ligger at endringer skjer gjennom hele livsløpet.

GRR: Forkortelsen GRR står for General Resistance Resources, generelle motstandsressurser.

Risikoutsatte: Med risikoutsatte menes i denne oppgaven de som vokser opp i alkoholiserende hjem.

Intervjupersoner: For oppgavens variasjon vil jeg bruke ord som intervjupersoner og deltagere om hverandre.

Tro: Selv om det finnes mange begreper for det åndelige aspektet ved livet, velger jeg her den kristne tro som utgangspunkt.

1.5 Oppgavens struktur

I fortsettelsen skal jeg først redegjøre for kontekst og begrunnelse. Barn som pårørende er et viktig aspekt i oppgaven, og det vil bli sett på alkoholens utbredelse i Norge, samt trosopplæringens diakonale aspekt. I teoridelen kommer tilknytningsteori av Bowlby, mestringsteori av Aron Antonovsky med resiliens og beskyttelsesfaktorer, men også religiøs mestring av Pargament. Deretter følger diakoniteorien som er selve grunnlaget for hele oppgaven med det kristne menneskesynet, sårbarhet, livsmestring og empowerment.

Metodekapittelet gir kort innblikk i vitenskapsteoretisk forandring og viktige forskningsetiske vurderinger før utforming av forskningsdesign og gjennomføring av forskningen får plass. Det har vært viktig for meg å sette leserne inn i opplevelser intervjupersonene beskriver fra sin livshistorie, så noen av flere fremtredende funn vil danne grunnlag for analyse sammen med funn i forhold til temaene kristne relasjoner,

tro og kirke. Med fortellingene i fokus håper jeg på økt forståelse for hvordan en slik oppvekst oppleves, men også å skape engasjement. Så kommer drøfting av problemstillingen opp mot valgte teorier og funn. Til slutt kommer oppsummering og anbefalinger for videre arbeid rundt tema.

2.0 Kontekst og begrunnelse

For å kunne bidra til livsmestring for barn som vokser opp med foreldre som misbruker alkohol er det viktig å vite noe om både omfang og risiko. Det menneskelige aspektet vil i denne oppgaven være i fokus selv om dette også har store samfunnsøkonomiske konsekvenser.

2.1 Alkoholens utbredelse i Norge

Det er vanskelig å tallfeste hvor mange barn som vokser opp med en eller begge foreldres alkoholmisbruk. Folkehelseinstituttet, FHI, viser til tall på hvor mange barn som vokser opp med foreldre der det er et diagnostiserbart alkoholmisbruk, det vil si der alkoholbruket går ut over den daglige funksjonen til den som drikker (FHI Rapport 2011:4). SIRUS (Statens Institutt for Rusmiddelforskning) anslår at mellom 50 000 og 150 000 barn lider under foreldres alkoholmisbruk, mens andre anslår 230 000 barn. I sistnevnte tall inngår også risikabelt forbruk i estimatet (FHI Rapport 2011:4). Vi må også regne med mørketall. Når det gjelder alkoholmisbruk hos en eller begge foreldrene det siste året anslår FHI at ca 90 000 barn er rammet, eller 8,3% av alle barn under 18 år her i Norge. Alvorlighetsgraden av alkoholmisbruket og dermed også skadevirkninger hos barn som følge av dette er varierende. SIRUS-rapporten sier også at av disse må man regne med at 70 000, 6,5%, har foreldre med et såpass alvorlig alkoholmisbruk at sannsynligheten er stor for at det går ut over den daglige fungeringen. For 30 000, 2,7% av disse barna er det alvorlig. I tillegg kan alkoholmisbruk og psykiske lidelser ha en sammenheng (FHI Rapport 2011:4).

Vi vet også at alkohol brukes av ca 90% av befolkningen i Norge. Dette er uavhengig av om de voksne har barn eller ikke. Forskning viser også at 2,8 % av mødre og 6,4 % av fedre med barn i alderen 0 til 17 år misbruker alkohol (FHI Rapport 2011:4,23).

2.2 Barn som pårørende

I Helsepersonellovens §10a står det at helsepersonell har plikt til å bidra til at mindreårige barn som er pårørende til foreldre og søsken blir ivaretatt (Helse- og omsorgsdepartementet 2021). Disse viktige endringene kom i 2010 og sier noe om hvilken plikt man har til å avklare om det er mindreårige barn i familien, men også avklare behovet for informasjon og oppfølging for hele familien. Med denne endringen fikk altså barn en lovfestet rett til å bli ivaretatt når de viktigste omsorgspersoner i barnets liv ikke lengre er i stand til å utføre foreldrerollen på måte som tjener barnets beste, eller når det oppstår noe med søsken. Samtidig fikk lov om spesialisthelsetjenesten en ny § 3-7 som slår fast at helseinstitusjoner som omfattes av denne loven skal i nødvendig utstrekning ha barneansvarlig personell med nettopp hovedfokus på barnets beste, og det å fremme og koordinere oppfølging av

mindreårige barn som blant annet har rusmiddelavhengige omsorgspersoner (Lov om helsepersonell, Lov om spesialisthelsetjenesten, i Sundfær 2012:15).

2.3 Trosopplæringsreformens diakonale aspekt

I 2003 vedtok Stortinget en trosopplæringsreform hvor kirken selv har ansvar for dåpsopplæringen. Plan for trosopplæring ble publisert i 2010 etter behandling i Kirkemøtet året før (Kirkerådet 2010). Denne planen skapte stort engasjement i hele landet med tanke på barn og unge. Her er livsmestring en del av hovedmålet med reformen. Barn- og unges utfordringer synes ikke alltid utenpå, og trosopplæringsplanen for den norske kirke sier noe i forhold til barn og unge som lever i en vanskelig hjemmesituasjon, eller som har sosiale, psykiske eller kognitive vansker (Reite i Engedal et al. 2015:6, Plan for trosopplæring 2010:18).

Diakonien er evangeliet i handling. Det er først når handling skjer at man lever i samsvar med de forpliktelser og det verdigrunnlaget diakonien bygger på. Det er da først at kirken viser at den tar utsattes situasjon på alvor (Engedal i Engedal et al. 2015:103). Når kirken møter barn og unge skal det legges til rette for at den enkelte skal oppleve sammenheng og oversikt (Reite i Engedal et al 2015:14). I møte med barn og unge gjennom trosopplæringen i Den norske kirke er det mer enn læring i fokus. Kirken skal også bistå barn og unge med følelsesmessige og mentale mestringsstrategier både sosialt, trosmessige, personlige og praktiske, samtidig som den også forholder seg til fellesskapets verdi for utviklingen. Dette er med på å legge grunnlag for voksenlivet.

2.4 Livsmestring

I forbindelse med trosopplæringsreformen og Plan for trosopplæring ble livstolkning og livsmestring viktige begreper, likeså inkludering og tilrettelegging. Reformen gjelder alle dømte barn fra 0-18 år. På landsbasis viser tall fra 2019 at antall dømte av antall fødte var 51,4%. Andel konfirmerte av 15-åringer var 54,4% (SSB 2020). Samtidig vet vi at variasjonen er stor i de forskjellige menighetene. Kirken kommer altså i kontakt med mange barn og unge i løpet av viktige barne- og ungdomsår. Sannsynligheten er stor for at noen av disse er utsatte barn og unge, og det vil derfor være viktig å kunne fange opp signaler for å handle.

Kristen livstolkning innebærer å forstå seg selv og tilværelsen i lys av relasjonen til Gud, seg selv, andre mennesker og i forhold til resten av skaperverket. Dette kan gi utrustning til å leve livet i hverdag og høytid, i sorg og glede, i krise og oppbrudd, alene og i fellesskap. Livsmestring handler om å kunne møte livet i gode og onde dager. Å ha tro på egne ressurser og håp for framtiden. Å være skapt og elsket av Gud gir grunnlag for et slikt håp (Plan for Trosopplæring, Kirkerådet 2010:14).

Planen sier også noe om styrking av barn og unges nettverk gjennom inkludering av familien. For at barn og unge som trenger tilrettelegging skal få en likeverdig mulighet til å delta, må det innhentes kunnskap om hvilke barn dette gjelder. For å få samtykke slik at eventuelle andre aktører, faggrupper og støtteapparat som er involvert i barnets

beste kan kontaktes, må det søkes samarbeid med foreldre eller omsorgspersoner. I en diakonal trosopplæring som skal gi livshjelp vil det være viktig å se-bedømme-handle ut fra barns, unges, og familiers livserfaringer. Dette skjer i fellesskapet og skal være tilrettelagt for mennesker i ulike livssituasjoner (Kirkerådet 2010:29-30, 34).

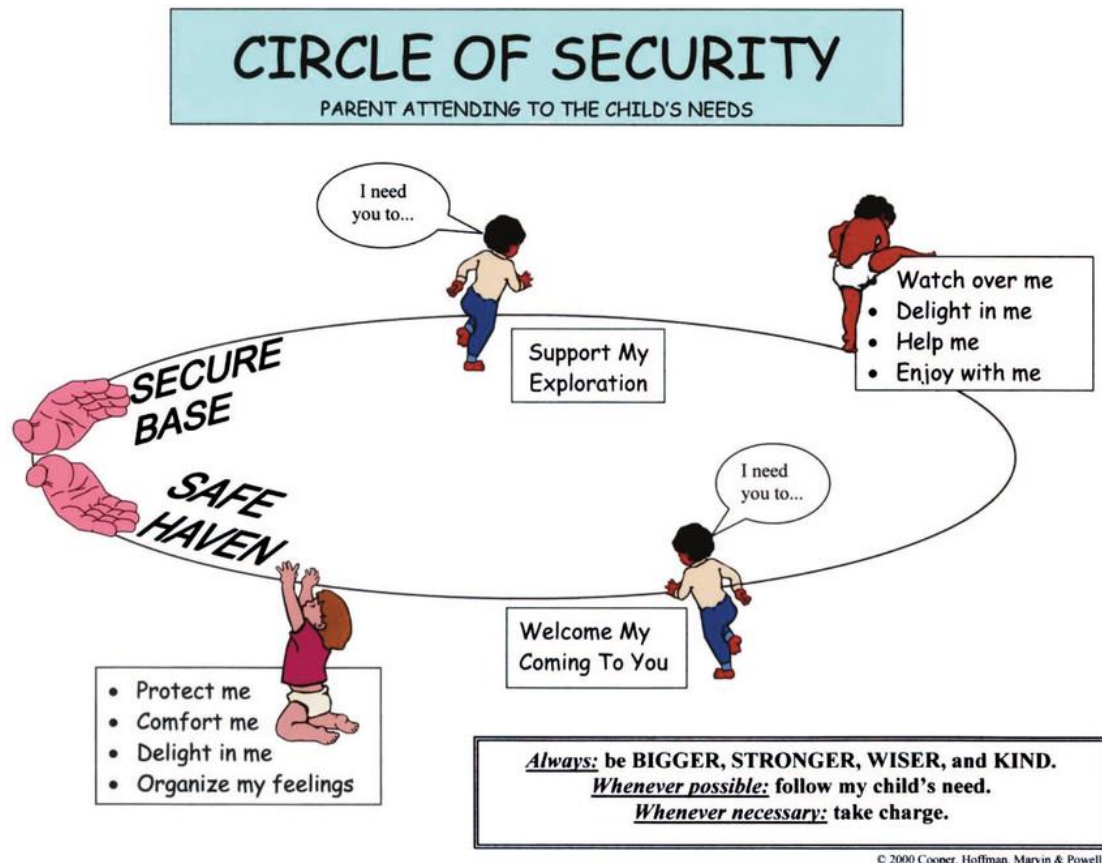
3.0 Teoretiske perspektiver

For å forstå barn og barns utvikling vil valgte teoretisk rammeverk innbefatte Bowlby sin tilknytningsteori, Antonovsky sin teori om mestring og opplevelse av sammenheng (OAS), samt resiliens med beskyttelsesfaktorer som en viktig del av denne. For å forstå religionens betydning vil Pargament sin teori om religiøs mestring også bli belyst i mestringsdelen.

Diakoniteori med et helhetlig menneskesyn danner selve grunnlaget for oppgaven, men jeg ønsker å presisere at gode tiltak også utenfor selve trosopplæringstiltak er viktige. Så selv om det i fortsettelsen av denne oppgaven skrives en del i forhold til trosopplæringen, så vil det være like viktig å skape arenaer for barn og unge med tanke på gode relasjoner og livsmestring også utenom trosopplæringstiltak, i lavterskel diakonale tiltak. Det er viktig å møte pårørende uavhengig av hvilken tro de måtte ha, med respekt og likeverd.

3.1 Tilknytningsteori av John Bowlby (1907-1990)

Den britiske barnepsykiateren og psykoanalytikeren Bowlby er kjent for sin teori om barns og omsorgsgiveres tilknytning, og betydningen av denne for barnets psykologiske utvikling helt fra fødselen av. Det er mange og forskjellige måter å løse foreldrerollen og barneoppdragelse på sier Bowlby. En suksessfull oppdragelse er hovednøkkelen til den mentale helsen for den neste generasjonen (Bowlby 1988:1). Han uttrykker at barneoppdragelse er hardt arbeid, noe som sier noe om hva som kreves av foreldre, samtidig som tilstrekkelig tid og en avslappende atmosfære er nødvendig. I fortsettelsen av Bowlby sin forskning var det fire forskere, Bert Powell, Glen Cooper, Kent Hoffmann og Bob Marvin, som laget et mye brukt hjelpemiddel som forklarer betydningen av tilknytning på en god måte som kalles Circle of security, trygghetssirkelen (kilde se figur s.13). Den viser at foreldre skal være en trygg base fra starten av, og som barna etter hvert som de vokser til, kan gå ut fra for å utforske verden, for så å ha mulighet for å vende tilbake. Og når barnet vender tilbake er det velkommen for å få både mat og emosjonelle støtte, å bli trøstet, og trygget om de er redde.

Kilde: https://www.researchgate.net/figure/Graphic-representation-of-the-Circle-of-Security-Reprinted-with-permission-of-the_fig1_232456701

Bowlby påpeker viktigheten av at begge foreldre deltar. Når ikke foreldre greier å være en trygg base for sine barn er det viktig at det er et sosialt nettverk som kan fungere som avlastning, og som kan bidra til at barna får andre relasjonelle omsorgspersoner som kan bidra til at de får dekket sine behov. Wennerberg bruker begreper som relatedness og self-definition i tilknytning til Bowlbys teori, begreper som uttrykker at vi blir virkeliggjorte for oss selv gjennom andres blikk og det er grunnlaget for sentrale byggesteiner i en god livskvalitet (Wennerberg 2011:15).

Bowlby lanserte begrepet separasjonsangst som viser til den redselen barn viser når foreldre er utenfor rekkevidde. Dette førte til studier av samspillsmønstre av blant annet den amerikanske psykologen Mary Ainsworth (Bowlby 1988:11). Den overlevelseshemmende men plagsomme redselen er tilknytningshistoriens kjernepunkt, og det er viktig at denne blir regulert av en trygg voksen (Wennerberg 2011:51). Negative fysiske og psykiske opplevelser i barndommen gir forstyrrelser i personligheten, og spiller en stor rolle for hvordan livet håndteres senere. Det gjelder særlig to forhold; større sårbarhet i møte med utfordringer, og fare for selv å havne i det samme i relasjon til egne handlinger som en konsekvens av tidlige negative opplevelser i barndom (Bowlby 88:37).

I boken «Trosopplæring for alle?» refereres Bowlby sin tilknytningsteori med relasjoner, tilknytning og sårbarhet som menneskelige grunnfenomener. Engedal gir oss videre en 4-dimensjonal måte å se relasjoner på som er gjensidig avhengige og sammenvevde, noe som han kaller den relasjonelle veven: «Relasjonen til naturen, relasjonen til medmennesket, relasjonen til fellesskapet, og selv-relasjonen». I Dnk er denne veven forankret i Gud og holdes oppe gjennom relasjonen til ham. Han sier også at sårbarhet er knyttet til avhengighet i relasjonen. Jo sterkere avhengigheten i relasjonen er, jo mer skadelig kan utfallet være dersom foreldre av ulike grunner ikke greier å ta dette ansvaret (Engedal et al 2015:106-108).

3.2 Mestringsteori av Aron Antonovsky (1923-1994)

Den israelsk-amerikanske sosiologen og akademikeren Aron Antonovsky er kjent for sin forskning på forholdet mellom stress, helse og velvære. Denne læren kalte han for salutogenese og den handler om hva som gir god helse og dermed opplevelse av økt mestring og velvære. Dette begrepet er en motsetning til patogenese. I den forbindelse er «opplevelse av sammenheng», OAS, et viktig begrep. OAS er dynamisk og kan deles inn i to hovedområder: Utvikling i barndom, ungdomsår og tidlig voksenalder. Videre tilpasning gjennom hele livet. Videre sier han at det er 3 hovedelementer ved god OAS: Begripelighet (comprehensibility), håndterbarhet (manageability), og mening (meaningfulness). Antonovsky definerer OAS som en generell vedvarende måte å se verden på, og ens eget liv inn i denne verden. Denne måten å se seg selv på er et avgjørende element i personligheten hos hvert individ sett i kontekst med kultur, subkultur og den historiske perioden. Han sier også at OAS ikke er endelig ut fra gener eller opplevelser i oppvekst. Den er dynamisk og blir formet gjennom hele livet (Antonovsky 1979:124-125). OAS sees i forhold til livskvalitet, og igjen opp mot hvilken kapasitet mennesker har til å mestre og tilpasse seg særlig to områder; konkrete utfordringer og relasjonelle utfordringer (Griffiths, C. A. et al. 2011: 168).

Antonovsky sier at plager er allestedsnærværende. Han har stilt spørsmål ved dette med spenning, og hvordan mennesker kan forhindre at spenning fører til stress. Hvilke ressurser har hvert enkelt menneske til disposisjon som setter det i stand til å mestre stress, i det minste av og til (Antonovsky 1979:99). Å se på mestringsressursene ble altså en viktig og spennende del av forskningen. Han utarbeidet flere skalaer for å se på de generelle ressursene mennesker har for motstandsdyktighet som han kalte General Resistant Resources, GRR. Disse etterspør hvilke forhold som er sentrale for å utvikle, gjenskape og opprettholde en sterk opplevelse av sammenheng. Antonovsky beskriver de tre overordnede gruppene som psykologiske ressurser, sosiale- og strukturelle ressurser, og kulturelle- og historiske ressurser. Enkeltmenneskets mestringsressurser er av betydning for hvordan vi håndterer og mestrer livet for å oppnå god helse. Han viste også til bevegelsen mot et kontinuum. GRR spiller en avgjørende rolle for hvor man befinner seg til enhver tid på den helsemessige skalaen i bevegelsen mot den sunne enden på kontinuum (Antonovsky 1979:106).

Antonovskys forskning brakte ny kunnskap og ny forståelse i forholdet mellom helse, stress og mestring, forskning som også er viktig i dag. Den er en mye brukt teori for å forstå sammenhenger i menneskers liv og fortelling. I innledning til sin bok «Health,

stress and coping» sier han at opprinnelsen til helse er å finne i OAS, og at alle fremskritt gjøres ved å se på fortiden (Antonovsky 1979, vii, viii). Livserfaringene er avgjørende i forhold til opplevelse av sammenheng. Ønsket er at man fra fødsel av har et relativt konsekvent liv, balansert stimuli, og senere at man selv har en mulighet for å være med å forme eget liv. En viss uforutsigbarhet følger med det å leve, så det betyr ikke fravær av utfordringer. Det er graden av uforutsigbarhet som er avgjørende for hvordan vi håndterer stress (Antonovsky 1979:187). Selv om tilbakeblikk gir en viss fare for forvrenging av den betydningen hendelsen hadde på det tidspunkt den beskrives fra, så kan man ikke unnlate å fortsette å søke sannheten og å videreutvikle det som bekymrer (Antonovsky 1979:1). Dette kan sees i sammenheng med Gadammers hermeneutiske sirkel hvor menneskets for forståelse blir korrigert i møte med tekster som tolkes ut fra del – helhet, fordommer blir revidert, og dermed oppstår en utdypet forståelse. Det blir en kontinuerlig prosess som går i sirkelbevegelse (Krogh 2014:53).

Antonovsky mente at kulturen spilte en avgjørende rolle i mestring av stress fordi livsstil ofte er noe som blir tvunget på mennesker i samfunnet de lever i, og hvor de individuelle valg spiller en mindre rolle (Antonovsky 1979:102). Hovedutfordringen ligger i hvordan samfunnet som barn vokser opp i legger til rette for utvikling og opprettholdelse av en sterk OAS. Det er vesentlig at samfunnet gir tilstrekkelige og balanserte generelle motstandsressurser med nok stimuli som gjør mennesket i stand til å møte de utfordringene som måtte komme. Dette for oppnåelse av sammenheng og et godt utkomme. I Norge er flere GRR tilgjengelig hos befolkningen enn i mange andre land, men også her er det store individuelle forskjeller. De biologiske og fysiske stressorene blir ikke lengre utelukkende avgjørende når den sosiale standarden i samfunnet synker. Da blir det psykososiale og OAS avgjørende variabler. Og det er på dette punktet at salutogenese blir minst like viktig som patogenese (Antonovsky 1979:193).

Individuelle faktorer er ofte komplekse og handler om utviklingen av ego-identitet i barneoppdragelse, om sosial klasse og om materielle ressurser. Antonovsky sier også at hell, tilfeldigheter og sjanser spiller en mindre rolle. Denne forutsigbarheten samfunnet kan gi bidrar til OAS som en varig men dynamisk følelse hvor både interne og eksterne faktorer bidrar til at livet vil bli så godt som det kan bli. Han skriver om en grunnleggende stabilitet enkeltmennesker må ha for størst mulig kontroll over eget liv, og påpeker at det ikke er snakk om full kontroll, og at endringer i livet foregår rundt et stabilt indre utgangspunkt på kontinuum (Antonovsky 1979:123-124). Opplevelse av sammenheng kan være sterk eller svak ut fra hvem man er, og hva man har opplevd. Uansett så er den dynamisk. En sterk følelse av indre og ytre sammenheng oppleves som både forståelig og relativt forutsigbar, men er ikke sammenfattende med et liv uten utfordringer. Livet kan oppleves komplekst med både komplikasjoner og konflikter, men allikevel forståelig. En svak opplevelse av sammenheng kan gjøre at de valg man tar gjør at man forblir i både den indre og ytre situasjonen i stedet for å komme seg ut. Det som er viktig å vite for mennesker med en svak opplevelse av sammenheng er at det er mulighet for endring, og den kan utvikle seg til å bli sterkere. Stimuli er en viktig faktor, men også håp. Mennesker med en svak opplevelse av sammenheng har lite eller intet håp. Det er når man ikke lenger har håp at opplevelsen av sammenheng forsvinner (Antonovsky 1979:125-127).

3.3 Teori om religiøs mestring av Pargament

Kennet I. Pargament har siden 1990-tallet fremhevet mestringens betydning, coping, innenfor religionspsykologien. Han benytter seg særlig av en kognitiv og adferdsmessig prosessmodell av Richard S. Lazarus for å forstå og beskrive stress og mestring av trussel og fare opp fra underbevisste forsvarsmekanismer. Denne prosessmodellen ble på ny aktualisert da også forholdet mellom mestring og følelser, og fortellinger om dem, ble inkludert (Lazarus 1999, 2006, i Danbolt et al 2014:129).

Pargament videreførte denne modellen og skriver at slik religion er multidimensjonal, er også religiøs mestring multidimensjonal (Torbjørnsen i Danbolt et al 2014:130). Det er ment som et hjelpemiddel i stressfulle tider i menneskers liv, og det skal hjelpe mennesker til å håndtere livet og få en ende på stresset. Det kan blant annet være som en søken etter mening i livet, emosjonell støtte, støtte for den psykiske helsen. Religion kan bidra som et variert og mangfoldig verktøy for å håndtere livet som en del av et orienteringssystem, da ved hjelp av det hellige, for å finne mening og sammenheng (Torbjørnsen i Danbolt et al 2014:131). Flere metoder og skala er utformet for å måle mestring, deriblant Brief RCOPE (Religious Coping Activities Scale), som også kan brukes med mainstream teorier og forskning fra sosial- og helsevitenskapene. Pargament viser til forskning på religiøs mestring, vel og merke blant voksne, og ikke blant pårørende med oppvekst i alkoholiserende hjem, som viser at mennesker langt mer ser på troen som en kilde til kjærlighet og støtte enn en kilde til straff og smerte. Med bakgrunn i den litteraturen anslår de at den positive religiøse mestringsmetoden er langt mer utstrakt enn den negative, noe som også predikerer bedre helserelatert utkomme for mennesker som opplever mye stress (Pargament 1998:711-712).

3.4 Resiliens

Særlig siden 1970-tallet er det mange som har forsket på fenomenet resiliens og det er flere forskere som har kommet med definisjoner.

Sam Goldstein gir en utfyllende definisjon:

Resiliens can be understood as the capacity of a child to deal effectively with stress and pressure, to cope with everyday challenges, to rebound from disappointments, mistakes, trauma, and adversity, to develop clear and realistic goals, to solve problems, to interact comfortably with others, and to treat oneself and others with respect and dignity (Goldstein 2005:297).

Opprinnelig stammer begrepet resiliens fra fysikken som en slags robusthet, men har etter hvert blitt brukt i sammenhengen personlighetsegenskap. Resiliens er et komplekst samspill mellom individ og miljø. Det er både noe som ligger i individet, men det er også en prosess, og en egenskap (Borge 2007:55). Kunnskap om resiliens er viktig for å forstå tilknytning og menneskelig utvikling (Goldstein 2005:39). Det er utviklet forskjellige begreper som ligner på resiliens. Et av dem er fra Antonovsky's «opplevelse av sammenheng» som tidligere er blitt beskrevet (Borge 2007:61). Et annet

kjent uttrykk er løvetannbarn, men dette begrepet sier lite om selve kompleksiteten av faktorer.

Resiliens er beskyttelsesprosesser som reduserer påkjenninger og stress, og som utvikles i samspill med påkjenninger, og ikke ved unngåelse av dem (Borge 2007:105). «I sum kan man karakterisere resiliens som relativ motstand mot miljørelaterte påkjenninger, eller evnen til å komme seg etter eller gjennom alvorlig stress, traume og problemer» (Borge 2007:15). Goldstein referer den kjente barnepsykiateren Rutter som sier at resiliens blir sett som «maintaining adaptive functioning in spite of serious risk hazards» (Goldstein 2005:41). For å kunne skape en grunnleggende psykologi av resiliens er det viktig å se på den biopsykososiale prosessen med biologiske, psykologiske og sosiale faktorer sammen med erkjennelse av begrepet wellness (Goldstein 2005:4). For å redusere dysfunksjon og utvikle god helse, wellness, beskriver Goldstein 4 hovedkategorier: kompetanse, resiliens, sosial systemmodifikasjon, og empowerment. Det er et samspill mellom personer og omgivelser. Resiliens er altså en av mange faktorene som beskytter eller reduserer sårbarhet (Goldstein 2005:4-5).

Utviklingspsykologen Emmy Werner (1929-2017) er sentral i den tidlige forskningen på resiliens hos utsatte barn. Hun var opptatt av barn som vitne. I en kjent forskning som hun gjorde sammen med psykologen Ruth Smith, Kauai-undersøkelsen, ble det ut fra 9 risikofaktorer forsket på tema. De 9 risikofaktorene var; perinatalt stress, kronisk fattigdom, foreldre med lav formell utdanning, vanskelig familiemiljø, liten stabilitet i familien, alkoholisererte foreldre, vold, tenåringsmor, omsorgssvikt. Risikobarn måtte ha vært utsatt for minimum 4 av disse risikofaktorene. De fant særlig 3 forhold som var viktige for å utvikle resiliens, alle 3 viste til betydningen av sosiale relasjoner for en resilient utvikling; født med egenskaper som tiltrakk seg positiv oppmerksomhet fra nær familie, var i stand til å knytte følelsesmessige bånd til besteforeldre og søsken, i tillegg til foreldre, og, de hadde som ungdommer tilgang til et ytre støtteapparat som belønnet kompetanse og tilbød samarbeid (Borge 2018:12-17). Werner og Smith understreket viktigheten av å undersøke betydningen av beskyttelsesfaktorer i høyrisikogrupper. Dette la også noe av grunnlaget for forskningen på resiliens (Luthar 2003: s xx).

3.4.1 Risikofaktorer

Risiko kan defineres som en omstendighet eller faktor som gir økt sannsynlighet for et ikke-ønsket utfall (Borge 2007:107). Borge viser til viktigheten av relasjoner når han referer Luthar som sier at resiliens hviler på relasjoner (Luthar 2006:83 i Borge 2007:48). Selv om det er en prosess mellom individ og kontekst så har relasjoner en stor betydning. Risikoer kan deles opp i 3 dimensjoner: Eksterne risikofaktorer i forhold til beskyttelse, sårbarhet i forhold til usårbarhet, mangel på resiliens i forhold til resiliens (Goldstein 2005:5).

Flere begreper her viser toveis forbindelse mellom barnet og dets kontekst (Goldstein 2005: 26). Ved å bidra til å minimalisere de belastende omgivelsene kan man redusere risikofaktorene. Samtidig sier han at ikke alle vil komme seg fordi konsekvensene av alle opplevelser også kan gi en eskalerende effekt. Men Goldstein skriver også om et

kontinuum av resiliens og et continuum av sårbarhet, slik Antonovsky viser til et kontinuum opp mot «health-ease versus dis-ease».

Det kan også være at mennesker som har blitt utsatt for store påkjenninger tidligere, lærer seg måter for positiv tilpasning ved påkjenninger senere i livet fordi de har utviklet varierende strategier for å håndtere disse utfordringene (Goldstein 2005:49). Det er en sammenheng mellom «nature og nurture», mellom individualitet og omsorg (Goldstein 2005:49). Forskning viser at barn og unge som vokser opp i alkoholisererte hjem har økt risiko for negative livshendelser i forhold til barn som ikke vokser opp i alkoholisererte hjem. Luthar beskriver forskning som viser at faktorer i barndom og i familien er særlige viktige. Disse faktorene kan opptre enkeltvis, men i utsatte familier virker de ofte sammen.

This research has established that young people reared in disadvantaged, dysfunctional, and impaired home environments have increased risks of a wide range of adverse outcomes that span mental health problems, criminality, substance abuse suicidal behaviours, and educational underachievement (Luthar 2003:130).

Rapport fra FHI (2011) viser at risikofaktorer kan være at de opplever at foreldre eller søsken blir alvorlig syke, at foreldre mister jobben, skilles, havner i fengsel, eller at de selv opplever å bli alvorlig syke eller sykehusinnleggelser, eller at de opplever en alvorlig bilulykke. De har også økt risiko for psykisk eller fysisk mishandling fra sine foreldre, seksuelt misbruk og omsorgssvikt, og derfor har de også en økt risiko for å trenge fosterhjem og andre barnevernstiltak. I tillegg har de også økt risiko for psykiske lidelser, både milde og alvorlige, i både barne- og ungdomsårene, men også senere i livet. I tenårene øker risikoen for selv å misbruke rusmidler, voldskriminalitet og tidlig graviditet. Barn som vokser opp i alkoholisererte hjem har også en økt risiko for selv å bli rusavhengig i voksen alder (FHI Rapport 2011:34- 35, FHI Rapport 2018).

3.4.2 Beskyttelsesfaktorer

De faktorene som beskytter mot psykopatologi kalles beskyttelsesfaktorer. En beskyttelsesfaktor er en type korrelat som forekommer før utfallet, i motsetning til korrelater som forekommer samtidig med eller etter utfallet eller risikoeksponeringen. Variable beskyttelsesfaktorer er de faktorene som kan endre seg over tid. «Variable beskyttelsesfaktorer øker sannsynligheten for et positivt utfall når de blir manipulert, og betegnes som kausale beskyttelsesfaktorer» (Borge 2007:32). De medvirker til et positivt utfall og lar seg manipulere. Beskyttelsesfaktorer er altså en tredjevariabel (moderatorvariabel) og samspiller med risikofaktorer og utviklingsutfall. Forholdet mellom risiko- og beskyttelsesfaktorer er svært komplekst da disse faktorene virker på ulike steder i utviklingsforløpet og i forskjellige kontekster. For å forstå sammenhengen for et resilient utfall er det også viktig å se på hvordan beskyttelsesfaktorene samvirker. Det er samtidig viktig at teorier og modeller for forebygging ikke blir så komplekse og særegne at de blir vanskelig å bruke til gjennomføring av tiltak for utsatte (Borge 2007:32-36).

Forskning på resiliens over store deler av verden har overbevist mange forskere om at det er en kort liste med beskyttelsesfaktorer man bør konsentrere seg om når det gjelder utvikling av kompetanse. Disse gjelder under både gode og dårlige oppvekstforhold. De grunnleggende beskyttende systemene man bør konsentrere seg om for å søke et bedre utkomme for barn og unge er tilknytning, mestring, selvregulering, kognitiv utvikling og læring. I tillegg kommer også makrosystemer av menneskelig organisasjon. «Cultural evolution has provided children and adults with extended families, religious systems and other social systems of ethnic groups and societies that offer adaptive advantages» (Luthar 2003:14). Det at resiliens kommer ut av de ordinære tilpasningssystemene gir håp og optimisme for intervensjoner (Luthar 2003:16). Det som kan styrke resiliens er altså å være deltagende i et religiøst samfunn, i tillegg til nær tilknytning til en trygg voksen som ikke er alkoholavhengig, gode skoleerfaringer, og emosjonell støtte fra en nær venn (Goldstein 2005:28, 102). Fordi hjelpeapparatet kan være inne i bildet hos barn som vokser opp i belastede hjem, kan forskning sees i forhold til resiliens hos barn under barnevernets omsorg/fosterforeldres omsorg slik beskrevet hos Borge (Borge 2007:105). Borge referer forskning som viser hvordan barna håndterer merbelastninger f.eks i forhold til fosterhjem. Alfred Kadushin formulerte allerede i 1969 tre forutsetninger for at det kunne bli en vellykket plassering i fosterhjem for ekstremt sårbare barn. De 3 var: mennesket, en overlevelsesdyktig art med vilje og evne til tilpasning (biologisk forutsetning og dermed individuelle forskjeller), endring av forventninger til barnet med nytt miljø, altså sosial forutsetning (og ikke stigmatiseringen det kommer fra), mulighet for å være i et terapeutiske miljø i den forstand at de lærer andre måter å være på i nytt miljø, altså psykologiske forutsetning (Borge 2007:106).

Hvert barn utvikler sin måte å mestre utfordringene i familiene på (Masten 1990:117). Alle barn er sårbare, og «hard growing children» altså barn som klarer seg til tross for oppvekst i risiko lider også under disse forhold. Disse barna har også sine utfordringer og de kan i framtiden utvikle alvorlige problemer (Masten 1990:118). Resiliens er som tidligere nevnt et dynamiske begrep og endinger kan inntreffe senere i livet enn når påkjennningene inntraff. Mennesker kan også oppleve det han kaller «turning points», altså vendepunkt, noe som signaliserer håp (Borge 2007:15).

3.5 Diakoniteori

Den norske kirke har en plan for kirkens omsorgstjeneste, diakonien. I planen uttrykkes det at diakonien er en dimensjon ved det å være kirke og dermed en del av kirkens identitet. Troen på den treenige Gud, og mennesket som skapt i Guds bilde til å være medmenneske danner det teologiske grunnlaget. Som medmenneske skal man vise evangeliet i handling ut fra diakoniens 4 virksomhetsområder; nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet. Planen skal være retningsgivende for den diakonale refleksjonen og en hjelp til å utarbeide lokale planer (Plan for diakoni, 2008). Diakonien skal identifisere samfunnsutfordringer og arbeide med å møte disse utfordringene i lys av kristen tro. Det er viktig å påpeke at det dreier seg om forbedring av menneskers situasjon (Haugen 2018:117). Det er i lokalsamfunnet vi lever våre liv og kirken har en viktig rolle og et stort ansvar, med særlig fokus på utsatte (Haugen 2018:94 og 107).

3.5.1 Det kristne menneskesyn

Det kristne menneskesyn viser til at alle mennesker har en unik verdi og at alle er like verdifulle. I diakonien er denne likeverdigheten et grunnleggende og bærende element som gjelder hele livet, og det er ingen forskjell på om du er barn eller voksen. Hvert enkelt individ er skapt i Guds bilde med egenskaper og ressurser som gir mulighet for utvikling og endring hele livet, som et kontinuum. Det finnes alltid håp, håp om at endring kan skje, håp om at endring er mulig, et håp som kan gi kraft til å møte motgang og nederlag i livet, i alle aldre, gjennom hele livet. Håpet er dermed et bærende element for livsmestring (Jordheim i Johannessen et al 2009:209). Mennesket står ikke alene, men i et fellesskap med Gud og medmennesker. Et inkluderende fellesskap hvor mennesker sammen skal tjene og forvalte alt det Gud har skapt. Her er det plass til alle og man skal bli sett og anerkjent for den man er uansett forutsetninger og funksjonsnivå. Her skal mennesker kunne bli båret når livet byr på motgang, når relasjoner oppløses, når omsorgssvikt og overgrep har funnet sted, når håpet er knust. Det må være bevissthet om at relasjonene som barn og unge har, byr på muligheter for å bli såret eller gledet, skadet eller beriket (Jordheim i Johannessen et al 2009:211-212). Diakonien er også et kjempende vesen og skal i aktivt engasjement og i kamp for rettferdighet særlig sette fokus på mennesker som er utsatt, de som lett faller utenfor, de som lider. Barn og unge har ofte ikke mulighet eller posisjon til å tale egen sak, og derfor er det ekstra viktig at kirken gjør det. Kirken skal både tale og handle (Jordheim i Johannessen et al. 2009:200-201).

3.5.2 Sårbarhet

Sårbarhet er et felles-menneskelig grunnvilkår og det åpner for både berikende og gode erfaringer, men også for krenkelser og ødeleggelser. Vi må erkjenne at det onde og smerten er grunnleggende livsvilkår. «Det er innenfor disse vilkårene vi først og fremst erfarer Guds kjærlighet, trøst og hjelp» (Leenderts i Engedal et al 2015:175). Det å vinne over skuffelsene selv om det vonde fortsatt er vondt blir viktig i arbeid med mennesker og forståelsen av smerte som er påført (Leenderts i Engedal et al 2015:175). Det kan være klokt å spørre; hva er det denne sårbarheten knytter an til? (Engedal i Engedal et al 2015:105). Det er ikke uvanlig å oppfatte sårbarhet som noe negativt, et deprivasjons-perspektiv, som ikke er et fruktbart utgangspunkt i møte med mennesker som har opplevd store utfordringer tidlig i livet. Et motsatt perspektiv, ressurs-perspektiv, bør være fokus. I diakonien, og også i andre omsorgsykker, kan man lære å respektere og verdsette denne sårbarheten, og å være med på å realisere verdier som har betydning for nettopp fortellerens liv og utvikling. Menneskeverd og livskvalitet trues i en oppvekst med svik. Når den gode sårbarheten alle er født med blir skadet oppstår vond sårbarhet. Hjelpeapparatets oppgave blir å begrense skadevirkningene, og det er særlig viktig med tidlige intervensjoner, men også omsorg og støtte senere i livet. Der sårbarheten møtes med gode tilknytningserfaringer gir den vekst, i motsatt fall blir den en byrde og kan gi store skader. Gjennom delaktighet i sosiale fellesskap og i møte med andre gode relasjoner i oppveksten og i voksenlivet kan sårbarheten forvandles til styrke. Det gir håp i alle personlige relasjoner, men også for enkeltmenneskets forhold til omverdenen i en mer omfattende forstand (Engedal i Engedal et al 2015:113-114). Følelsen av å erfare at «det betyr noe at jeg er til» kan bli til i

hendelser og situasjoner, og ved bekreftende og ivaretagende relasjoner (Danbolt i Danbolt et al 2014:25).

Hvordan man har blitt møtt og behandlet av omgivelsene spiller altså en avgjørende rolle. Utsatte mennesker har ofte ikke like stor sosial kapital som ikke-utsatte. Ved å jobbe med inkludering kan man bidra til gode og trygge fellesskap, gode opplevelser og praktisering av troen ved handling (Thorsen og Haraldstad i Engedal et al 2015:142-147). Her kan kirken få muligheten til å gi annerkjennelse ved nærvær, vise solidaritet ved å ta imot lidelse som blir delt, ved å kjempe sammen med barn, unge eller voksne, samtidig som det signaliseres håp, som en makt som er sterkere. Kirken har altså en unik mulighet til å bidra i forhold til sosial tilpasning og interpersonell kompetanse i relasjonen (Goldstein 2005:373). Det som kalles usynlige vansker er ofte synlig på et eller annet vis, om man som profesjonell er oppmerksom.

Om det har oppstått relasjonsskader og religiøse skader er opparbeidelse av gode relasjoner og god dialog viktig. Her kan utsatte få sette ord på egne erfaringer, tanker og følelser omkring Gud og troen (Leenderts i Engedal et al 2015:180). De smertefulle erfaringene fra oppveksten kan ha gitt utsatte barn og unge inntrykk av en farlig verden. Torborg Aalen Leenderts referer sosionom og diakon Maria Stensvold Ånonsen som har skrevet en artikkel som retter søkelyset mot unge mennesker med alvorlige tilknytningsforstyrrelser. Der sier Ånonsen at «slike skader heldigvis ofte lindres eller leges gjennom nye gode erfaringer» (Leenderts i Engedal et al 2015:181).

3.5.3 Empowerment

Empowerment, også kalt myndiggjøring eller styrking, representerer et positivt menneskesyn hvor mennesket er subjekt i eget liv og får best utnyttet sitt potensiale om forholdene legges til rette for det (Jordheim i Johannessen et al. 2009:205). Empowerment er et begrep som i kirkelig sammenheng er hentet fra sosialt arbeid, men også fra frigjøringssteologien som satte fokus på at undertrykte mennesker reiste seg og fikk en selvstendig stemme inn i tolkningen av Bibelen og det kristne budskapet. Begrepet har mange paralleller til begrepet livsmestring. Jordheim referer Tor Slettebø som bruker ord som selvoppreising eller mobilisering om begrepet (Slettebø (2000) i Jordheim i Johannessen et al. 2009:205). Empowerment handler om å arbeide med makt i positiv forstand for å la mennesker bli i stand til å mestre sitt eget liv og sine omgivelser. Men forholdene må legges til rette for at mennesker kan få økt selvtillit, styrket selvbylde, økte kunnskaper og ferdigheter. Barn er særlig sårbar i og med at voksne har større fysisk og psykisk kapasitet og dermed større makt, og dette bør kirken ta med seg inn i alt arbeid med barn og unge. Kirken og diakonien skal jobbe med *power within*, som er en positiv makt med fokus på den indre styrken mennesker har og som er basert på selvtillit og selvaksept. I motsetning til *power over* som er en negativ makt. I jobb med barn og unge, og også voksne, skal kirken bidra til identitet og selvaksept. Dette kan skje i fellesskap hvor man jobber med utfordringer for å finne gode holdninger og handlinger. *Power to* er den makten man har til å handle og løse utfordringer, og *power with* er der man jobber sammen mot et felles mål (Jordheim i Johannessen et al 2009:205-207). Det er dog viktig å presisere at det kan skje på individnivå, men også på lokalsamfunnsnivå. I stedet for å sette fokus på

diagnoser og mangler hos et menneske, eller i et lokalsamfunn, kan man fokusere på ressurser hos enkeltmennesker eller hva som finnes av ressurser i et lokalsamfunn. Kirken har altså en viktig oppgave, sammen med andre samfunnsaktører, til å «sette mennesker i stand til å kontrollere eget liv, nyttiggjøre seg de muligheter som finnes, og finne nye og kreative løsninger på problemer» (Haugen 2018:119-121). Det er klare paralleller mellom empowerment og resiliens.

4.0 Metode

I denne delen av oppgaven vil det bli gjort rede for valg av vitenskapsteoretisk grunnlag og metodisk tilnærming. Her vil fremgangsmåte for utforming av design, samt redegjørelse for de forskningsetiske vurderingene, bli en del. Deretter følger en nærmere beskrivelse av utvelgelse av intervjupersonene, og utformingen og gjennomføring av selve intervjuene. Min rolle som forsker vil bli drøftet gjennom hele kapittelet. Ved å forsøke å presisere og tydeliggjøre prosessene som har ført til resultatene, kan jeg forhåpentligvis bidra til troverdighet og overførbarhet. Noe som vil være et mål med forskningen.

4.1 Vitenskapsteoretisk forankring og metode

Ved valg av tema og problemstilling var jeg tidlig klar over at data kommer til å omfatte private og sensitive forhold i menneskers liv. Forskningsmetoder innenfor humanvitenskapene søker å finne og forstå meningsinnholdet i menneskelivet i motsetning til naturvitenskapene som er opptatt av å forklare årsakssammenhenger (Thomassen 2006:156). Det å skulle finne ut mer om barndom og voksenliv knyttet til oppvekst i alkoholisererte hjem, og hvordan disse menneskene så på kristne relasjon, tro og kirke, er ikke først og fremst målbare verdier. Vi skal se nærmere på hvilken forståelse de selv har av egen barndom knyttet til dette tema, men også hvilken betydning det har i voksen alder.

For å belyse og å kunne oppnå større forståelse i samfunnet for dette sosiale fenomenet var det derfor ikke kvantitativ metode som ofte benyttes i naturvitenskapene der utbredelse og antall vektlegges, men kvalitativ metode. Jeg ønsket å gå i dybden slik samfunnsvitenskapen og humanvitenskapene krever, hvor betydningen av menneskers opplevelser, synspunkter og selvforståelse vektlegges. Det var innsikt i personers erfaringer, tanker og følelser jeg var ute etter (Thagaard 2013:95). En kvalitativ tilnærming uttrykkes ofte i form av tekst som analyseres (Thagaard 2013). Relasjonens betydning med nær kontakt, tillit og åpenhet var derfor avgjørende for kvaliteten på materialet som ble innhentet. Dette satte krav til innlevelse og teoretisk refleksjon fra meg under hele prosessen. Samtidig måtte det være åpenhet for spontanitet underveis i intervjuene. Den fortolkende tilnærmingen kunne gi utslag når det gjaldt både validitet og reliabilitet, og det var viktig å være bevisst på hvilken virkning forskerens ståsted har på tekstene. På dette grunnlaget skulle informantens erfaringer fra sin lille verden knyttes opp mot en større helhet, en verden utenfor dem selv, den store verden. Tekstene skal både beskrives og inneholde fortolkninger av de fenomenene som presenteres. For å knytte disse to verdenene sammen, og forsøke å nå målet om å

finne mer kunnskap om den spesifikke sosiale virkeligheten, måtte jeg altså bruke en bestemt vei for å skape oversikt over dataene. Jeg som forsker ble et middel for å få informasjon og måtte vise sensitivitet i møte med intervjupersonene (Johannessen et al 2016, Thagaard 2013: 11-22). Med bakgrunn i dette ble kvalitativ tilnærming med semistrukturert intervju et naturlig valg.

4.2 Hermeneutikk og fenomenologi

Hermeneutikken er grunnlaget for alle humanvitenskaper, med forståelse som et sentralt begrep (Thomassen 2006:159). Delene blir sett i lys av en helhet ved å fortolke og utforske en dypere mening enn det som umiddelbart er innlysende (Thagaard 2013:41). Hans-Georg Gadamer er en sentral filosof innenfor denne tradisjonen i nyere tid, og han var tydelig på at han ikke så på dette som en metode, men en teori med hva som skjer i og med et menneske som forstår (Krogh s 43-44). Gadamer bruker flere viktige begreper som fordommer og forforståelse. Fordommer var et positivt begrep for Gadamer og betydningen var en oppfatning som var utviklet på forhånd, og en forutsetning for å forstå fortiden. Andre viktige begreper er leser og tekst i det Gadamer mente at disse var uløselig knyttet sammen, og begge inngikk i en helhet; den hermeneutiske sirkel. Gjennom denne sirkelbevegelsen kan vi stadig bedømme våre fordommer og vår forforståelse og sjalte ut dem som ikke er på sin plass, det som hindrer forståelsen. Slik skal forbindelsen mellom de to horisontene nærme seg hverandre og øke forståelsen selv om de aldri helt kan forenes. Dette kaller han virkningshistorie som er det mest fundamentale begrepet i hans filosofi. Tilnærming mellom leseren, som i dette tilfellet er meg som forsker, og verkets horisont som er teksten fra hver intervjuperson, satt inn i kontekst, danner derfor grunnlaget for forståelsen av teksten i analysedelen (Krogh 2014:38-57).

Fenomenologien tar utgangspunkt i den subjektive fortellingen, og oppmerksomheten rettes mot verden slik den konkret oppleves og erfares fra et subjektperspektiv (Thomassen 2006:83). Denne livsverdens horisont som filosofen Husserl kalte det omfattet all menneskelig virksomhet og det er gjennom erfaringer av andres perspektiver at våre egne perspektiver blir utfyllt, men også blir klarere. Kunnskap blir til i møte med menneskers erfaringer (Thomassen 2006:85). Språk og handling er to emner som knyttes til fenomenet mening (Krogh 2014:7).

I og med at jeg bruker en metode hvor menneskers erfaringer er sentralt og fortolkning vektlegges, blir også fortolkende teorier som hermeneutikk og fenomenologi altså brukt som teoretisk grunnlag i forskningen. Kanskje kan en ny forståelse, ny innsikt, og en utvidet horisont i møte med fenomenet oppvekst i alkoholisererte hjem, kristne relasjoner, tro og kirke gi økt samfunnsmessig relevans.

4.3 Utforming av forskningsdesign

Et forskningsdesign er en plan for hvordan forskningen skal legges opp faglig. Hva er fokus, hvem er deltagerne, hvor skal den utføres, og hvordan skal den utføres (Thagaard 2013:54-55). Fra å begynne å arbeide med tema for forskning er det altså en lang prosess. Intervjuguide skal utarbeides, det skal søkes om godkjenning, intervju skal gjennomføres, det skal transkriberes, analyseres, og konkluderes. Jeg var tidlig

klar over hvilket tema jeg ønsket å forske på. Fortellinger, livshistoriene, som preges av samfunnsmessige forhold og kultur, de skulle stå sentralt. Tidligere erfaringer bidrar forhåpentligvis til identitetsarbeid og at deltagerne skaper mening til disse erfaringene. Dette er fortellinger slik intervjupersonene forstår hendelser og eget liv (Thagaard 2013:130-134). Den endelige problemstillingen ble utformet etter hvert som søking etter faglig forankret og relevant litteratur og relevante teorier utviklet seg. Det var nødvendig med fleksibilitet og mulighet for endringer underveis i hele forløpet med fortløpende analyse og fortolkning, slik kvalitativ forskning legger opp til (Thagaard 2013:55).

4.3.1 Forskningsetiske vurderinger

De nasjonale forskningsetiske komiteer (NESH 2006) har utarbeidet normer for vitenskapelig redelighet. Disse reglene definerer rettighetene til deltagerne i forskningsprosjektet, men også forskerens ansvar overfor dem (Thagaard 2013:31). Studien vil innebære behandling av både direkte og indirekte personopplysninger i og med at nær kontakt mellom meg som forsker og de jeg studerer er nødvendig. Vurdering av de etiske implikasjonene ble en viktig del av prosjektet helt fra starten av og underveis i hele forskningen. Dette innebar også at prosjektet var meldepliktig hos Norsk Senter for Forskningsdata, NSD, og godkjenning var nødvendig.

Ved første kontakt med informantene, samt under hele forløpet med prosjektet, hadde jeg fokus på å unngå å påføre deltagerne uheldige konsekvenser. Den enkeltes selvbestemmelse ble derfor viktig å påpeke overfor hver enkelt av dem. Dette var mennesker som i oppveksten hadde vært utsatt, og sårbarheten ved en slik oppvekst er stor. Fokuset mitt ble derfor å gi en forståelsesfull tilnærming med respekt for deres integritet, både i intervjusituasjonen, men også i fortolkningen, samt god informasjon om den retten de hadde i forhold til om de ville delta eller ikke, og muligheten for å trekke seg underveis i hele prosjektet dersom de skulle ombestemme seg (Thagaard 2013:67-68).

Underveis i studien ble alle retningslinjer for oppbevaring av persondata fulgt, i tråd med godkjenningen fra NSD. Informert samtykke ble vedlagt informasjon om selve prosjektet. Her kunne de forespurte lese hva prosjektet gikk ut på og hvilke rettigheter de hadde (Thagaard 2013:25-27).

Forskningsetikken sier også at ved bruk av faglitteratur og annet stoff til oppgaven skal det henvises til opprinnelig kilde. Dette har jeg vært bevisst på.

4.3.2 Intervjupersoner og utvalg

Hvordan og hvorfra intervjupersonene skulle rekrutteres var tidlig et spørsmål til refleksjon. Jeg måtte ta utgangspunkt i oppvekst i alkoholiserende hjem fordi dette er det hele prosjektet baserer seg på. Så kommer kristne relasjoner, tro og kirke i etterfølgelsen, men dog like viktig for prosjektet. Hvordan skulle jeg gå frem for å få noen fra en marginal gruppe til å stille i prosjektet med tema som er så personlig og som kan være vanskelig å snakke om. Jeg hadde to ønsker i forhold til bredde når det gjaldt alder; 4 personer via snøballmetoden, samt 4 personer via en organisasjon som

jobber i forhold til unge voksne pårørende innen rusfeltet. Dette kunne belyse tema fra forskjell i utvalgets alder og dermed også samfunnskontekst. Selv om organisasjonen i utgangspunktet var positive til prosjektet så viste det seg at det ikke lot seg gjennomføre av flere grunner. I tillegg var jeg bevisst på at intervjupersonene skulle representere en så god bredde i samfunnet som mulig. Jeg søkte derfor ikke personer fra spesifikke kristne miljø.

For å få snøballen til å rulle var jeg avhengig av flere kontaktpersoner. Dette skulle resultere i flere små snøballer i forskjellige miljøer innenfor et strategiske utvalg, i stedet for en stor snøball hvor flere intervjupersoner hadde kjennskap til hverandre og hvor anonymiteten dermed kunne stå i fare i små og kanskje gjennomsluktige miljøer. Den første kontakten ble derfor mellom kontaktperson og intervjuperson hos 6 deltagere. En henvendelse gjorde jeg direkte til deltageren fordi jeg hadde kjennskap til denne fra før. Først når det ble et positivt svar fra kontaktpersonene kunne jeg ta kontakt med intervjupersonene. På den måten ble de fleste først kontaktet av noen de kjente og som nok ga en trygghet, og kunne dermed velge om de ville bli kontaktet av meg. 2 av de 10 personene jeg hadde fått videreformidlet fra kontaktpersonene takket av ulike grunner nei til å delta, selv om dette var nølende, og begge gav uttrykk for at de syntes det var et spennende og viktig tema. Den siste som takket nei kontaktet jeg direkte, noe som kan vise at dette med kontaktperson kan være utslagsgivende i forskning på personlig tema. Med bakgrunn i undersøkelsens teoretiske perspektiver og for å få informasjon gjorde jeg via kontaktpersonene deretter en formell henvendelse til et strategisk tilgjengelighetsutvalg. Kontaktpersonene var godt voksne, og dette resulterte i at de fleste intervjupersonene også ble det. Ut over dette ønsker jeg ikke å si så mye om utvalgets alder eller bosted av hensyn til taushetsplikten. Utvalget besto av fem kvinner og to menn. Dermed ble utgangspunktet for forskningen et tilgjengelighetsutvalg på 7 personer.

4.4 Intervjuene

I de fenomenologisk orienterte intervjuene fikk intervjupersonene et stort rom for sine fortellinger (Thagaard 2013:108). De kvalitative semistrukturerte intervjuene la grunnlag for at jeg som forsker fikk svar på forskningens hovedspørsmål, men også at deltageres oppfatninger og erfaringer fikk god plass i samtalen. Denne åpenheten var grunnlag for flyt i samtalen og tillitt i relasjonen, og samlet var muligheten større for at de ikke la skjul på det som kan være viktig og nyttig informasjon i forskningen. Fra et positivistisk ståsted fikk jeg vite noe om intervjupersonens ytre verden med hendelser, kunnskaper og synspunkter basert på tidligere erfaringer ved intervjuene. Fra et konstruktivistisk ståsted måtte jeg som forsker være bevisst på hvordan jeg preget det jeg fikk fortalt (Thaagard 2013:95). I selve intervjusituasjonen var det viktig for meg å stadig reflektere over det overordnede mål å skape trygghet basert på tillitt og en fortrolig atmosfære. Hele forskningen går ut på å søke kunnskap om et tema hvor kompliserte hendelser er en del av fortellingene, og det jeg ønsker fra intervjupersonene er at de deler sine erfaringer, tanker og synspunkter med meg. Det er de som har den erfaringen jeg søker, og mitt engasjement for tema, samt interessen jeg har for deres oppvekst og voksne liv vil forhåpentligvis føre til en god dialog uten

avbrytelser og kritiske reaksjoner fra min side (Thagaard 2013:109-110). Det ble derfor naturlig å bruke kvalitativ metode med semistrukturert intervju.

4.4.1 Intervjuguiden

Under utarbeidelse av intervjuguiden var det viktig å reflektere nøye over hvilke temaer som var viktig, og på hvilken måte jeg best kunne få relevante opplysninger for forskningen som kunne gi svar på problemstillingen. Rekkefølgen og oppfølgingsspørsmål ble til underveis i samtalen. Jeg kunne dermed følge intervjupersonenes fortelling, men samtidig sørge for at hovedspørsmålene ble brakt på bane og snakket om (Thagaard 2013:103). Fordi det ble store mengder informasjon måtte jeg etter intervjuene endre problemstillingen noe og utelate noen av spørsmålene. Dette for å begrense oppgaven.

Intervjuguiden (vedlegg 1) fikk følgende 7 spørsmål: 1. Kan du fortelle fra oppveksten din 2. Hvordan opplevde du å bli ivaretatt i oppveksten. 3. Hvilken rolle spilte kirken/troen for deg og din familie. 4. Hvilken betydning har kirken/troen for deg i dag? 5. Når du ser tilbake – hvordan har barndommen din i et alkoholisert hjem preget livet ditt videre som voksen. 6. Hva kunne kirken ha gjort annerledes for å være en støtte/bedre støtte for deg og din familie i oppveksten, og i dag. 7. På hvilken måte tenker du at vi som kirke kan nå barn som vokser opp i alkoholisererte hjem i dag. Hva tenker du at vi som kirke kan lære ut fra de erfaringene du har.

Disse spørsmålene ble redusert til disse 4 i arbeid med datamaterialet: 1. Egen opplevelse av oppvekst i et alkoholisert hjem. 2. Kristne relasjoner i oppveksten. 3. Betydning av kirken og troen i oppveksten. 4. Hvordan kan kirken nå barn og unge i dag.

For å bli litt kjent med, og vise interesse for, bakgrunnen til deltagerne, var det viktig for meg å høre hvordan de opplevde oppveksten. Dette ble derfor spørsmål 1 som la grunnlaget for fortsettelsen av oppgaven. Deretter ble intervjuene sentrert rundt følgende 3 tema: 2. Kristne relasjoner. 3. Troen og kirken i oppveksten. 4. Hva kan kirken gjøre. Spørsmål 1 var ment som en tilnærming hvor intervjupersonene selv eide og følte seg sikker på; egen oppvekst. Deretter kom spørsmål som kan være vanskeligere å besvare, kristne relasjoner, tro og kirke. Før jeg mot slutten velger å ta det hele litt ned i å spørre om praktiske råd i forhold til hva kirken kan gjøre i dag. Dette er også en strategi som Thagaard anbefaler, at de mest krevende spørsmålene kommer i midten. Da er det viktig å tenke på å stille spørsmål i starten som skaper tillitt og trygghet og som er kjent for intervjupersonen, og å avslutte på en måte som blir god (Thagaard 2013:110-111).

Når det gjelder spørsmål 2 har jeg reflektert rundt om jeg burde spørre om relasjoners betydning generelt eller kristne relasjoners betydning spesielt. Dette er jo ofte vanskelig å skille. Siden oppgaven har fokus på kristen tro og Dnk, valgte jeg derfor å fokusere på kristne relasjoner selv om det naturlig nok ble fortalt om andre relasjoner også.

4.4.2 Intervjusituasjonen

Som forsker var jeg bevisst på å tilstrebe å være en nøytral utenforstående, men at mitt nærvær uansett hadde innflytelse på deltagerne. Jeg var bevisst på å ikke utsette intervjupersonene for belastning og skade, noe som er grunnverdier fra NESH (NESH 2006:11, Thagaard 2013:30). Intervjupersonenes beskrivelser av traumatiske opplevelser i form av fortellinger om tidligere erfaringer bidro også til at personen skapte mening til disse, og det kan fremstå som en del av et identitetsarbeid (Thagaard 2013:133).

I alle intervjuer ble det gjort lydopptak på ekstern opptaker. Tre av intervjupersonene møtte jeg hjemme hos dem, en på arbeidsstedet til intervjupersonen, en på et offentlig kontor, mens to intervjuer ble gjort på telefon fordi det vanskelig lot seg gjøre å møtes. Intervjuene som ble gjort hjemme, på arbeidsstedet, og på det offentlige kontoret virket roligere, og det var bedre å møte intervjupersonen fysisk. Hvor intervjuene foregår har påvirkning på avstanden mellom deltager og forsker. Ved å skape nærhet og unngå avstand ble situasjonene mer tillitsvekkende og det ble mindre skepsis og større åpenhet (Thagaard 2013:114). Jeg synes også at intervju på telefonen fungerte fint, men det virket på et vis mer stressende. Jeg vet ikke om det virket slik for de to deltagerne, men for meg som forsker kjente jeg på det. I tillegg fikk jeg da ikke sett kroppsspråk underveis i intervjuet. Jeg var fokusert på å møte alle med et åpent sinn og en mest mulig aksepterende holdning, og å prøve å motvirke ubalansen i forholdet mellom meg og den jeg møtte, selv om det alltid vil være en ubalanse der (Thagaard 2013:117).

Opptak under intervjuene var nødvendig og samtlige av intervjupersonene samtykket til det. Jeg var bevisst på at dette kunne virke forstyrrende på selve intervjusituasjonen. Derfor ble det informert om bruk av ekstern opptaker i første henvendelse til de forespurte. I tillegg ble det beskrevet i informasjonsskrivet, samt forklart i starten av intervjuet. På meg virket det som om de i liten grad lot seg påvirke av det fordi praten gikk lett og åpenheten virket stor.

I starten av intervjuene, men også ved første kontakt med intervjupersonene var jeg åpen om at jeg ønsket ærlighet, og at jeg tåler alle følelser og det som eventuelt måtte komme frem under det kvalitative intervjuet. Dette informerte jeg om flere ganger. Jeg søkte hele tiden gode relasjoner og forståelse i møte med og samtale med deltagerne. Under alle intervjuene var jeg bevisst på å følge retningslinjer fra NESH, og vilkår for gjennomføring av prosjektet fra NSD. Alle intervjupersonene virket å ha fått bearbeidet sine erfaringer tilstrekkelig til å være åpne om sin oppvekst i et alkoholisert hjem, og utfordringene dette hadde gitt. De syntes også å være åpne om tema kristne relasjoner, tro og kirke. Jeg kan aldri helt vite hvordan mitt nærvær som forsker påvirket de svarene jeg fikk, men jeg hadde en opplevelse av god dialog og stor åpenhet. Jeg påpekte i starten at de fortalte bare det de selv ønsket å fortelle, de kunne stanse når som helst under intervjuet, ta en pause om nødvendig, eller avslutte. Jeg informerte også om at de kunne trekke seg når som helst under hele prosessen uten at jeg stilte spørsmål omkring dette. Videre forsøkte jeg å tilpasse intervjusituasjonen til det som ble fortalt. Jeg inviterte også til refleksjon ved de spørsmålene jeg stilte der jeg følte det var naturlig, og fikk derfor utfyllende svar. Hovedspørsmålene dannet grunnlaget for

intervjuguiden, oppfølgingsspørsmål ble stilt ved behov for mer detaljert informasjon og mer nyanser og prober for å skape flyt og viste interesse i samtalen (Thagaard 2013:97-102). Jeg opplevde ingen motstand i de følelsesmessige sterke samtaler, selv om noen hadde mer flyt enn andre. Når det gjelder begreper som overføring og motoverføring opplevde jeg overføring i det to av intervjupersonene gråt litt underveis i samtalen da minner dukket opp. Dette gjorde noe med meg, men det endret ikke kontakten mellom oss etter min oppfatning (Thagaard 2013:119).

Det ble aktiv intervjuing som er en fortolkende praksis der forsker og intervjuperson sammen skapte kunnskap og mening til det som deltagerne fortalte. Dermed var det mulighet for at refortolkning oppsto som i den hermeneutiske sirkel. Her kan ulike dilemma oppstå. Hvor nærgående skal forskeren være, hvor mye informasjon er nødvendig i forhold til prosjektet, hvor lyttende skal forsker være i forhold til det å ta initiativ til utdypninger i svar, hvilke ord formidles i forhold til hva kroppsspråk viser. Jeg forsøkte å være bevisst på fortolkende spørsmål underveis i intervjusituasjonen basert på den vitenskapsteoretiske tilnærmingen jeg som forsker har valgt. En fenomenologisk tilnærming ga deltagerne stort rom for å bidra med sine fortellinger. Den hermeneutiske karakteren vektla at jeg som forsker stilte spørsmål for å klargjøre meningen med det som ble sagt (Thagaard 2013:108).

Alt som ble sagt under intervjuene ble bevart og ga dermed et godt grunnlag for videre bearbeiding og fortolkning. De korteste samtaler ble de på telefonen samt den som var på et offentlig kontor. De varte i underkant av en time. De andre ble på ca 120 minutter.

4.5 Transkribering av datamaterialet

Intervjupersonene var åpne om sine erfaringer og alle hadde sterke fortellinger fra sin oppvekst i et alkoholisert hjem, men også fra voksen alder om hvordan denne oppveksten hadde gitt ettervirkninger og brutte relasjoner. Derfor ble intervjuene også til dels lange. Det var derimot viktig for meg å ikke avbryte underveis eller avslutte før jeg følte at det var tiden for det. Planen var å transkribere samme dag som intervjuene ble foretatt, det ble krevende, og på to av intervjuene måtte jeg også bruke dagen etter, da intervjuene ble foretatt litt sent på dagen. Opptaker ble da innelåst på et trygt sted over natten. Intervjuene ble ordrett transkribert mens jeg hadde samtaler friskt i minnet og før neste intervju ble foretatt. Alle nølinger og gjentakelser ble også skrevet ned. Dette forteller noe om intervjusituasjonen. Videre ble intervjuene anonymisert, kodet med «intervjuperson» med nummer fra 1 - 7, lagt over på kodet minnepenn, og slettet fra opptaker. De informerte samtykkene ble bevart innelåst på et annet sted til alle intervjuene var gjennomført og transkribert.

4.6 Studiens kvalitet

Det er ofte flytende overganger mellom innsamling av data og analyse av dem. Analyse, tolkning og forståelse for temaene starter allerede under kontakten med intervjupersonene. Når feltarbeidet avsluttes, vil intervjupersonene indirekte være representert i analysen og fortolkningen. Som forsker var utfordringene nå hvordan jeg skulle kunne presentere intervjupersonenes perspektiver på en mest mulig riktig måte

og ta vare på deres perspektiv i fortellingene. Det ville bli min fortolkning av deres forståelse, også kalt plottet, samtidig som min egen faglige bakgrunn og valgte teoretiske perspektiver ville prege min forståelse av det som hadde blitt sagt (Thagaard 2013:120-121, 135). I analysen er utgangspunktet intervjupersonenes fortellinger, deres livshistorier. Disse er i spørsmålsstillingen tenkt beskrevet i en rekkefølge og tidsdimensjon som gir mening til fortellingen (Thagaard 2013:134-135).

Før beskrivelser av funn og analyser av datamaterialet har jeg vist til studiens realibilitet og validitet ved gjennomsiktighet ved forskningsstrategi og analysemetoder ved innsamling av data, og redegjørelse for fortolkninger (Thagaard 2013:202-2006).

5.0 Funn og analyser av datamaterialet

Fordi denne forskningen innebærer sensitive opplysninger, har jeg i all hovedsak valgt temasentrert tilnærming med en kategoribasert analyse som hovedfokus. Fordi menneskers fortellingene utgjør essensen vil man ikke komme utenom at det til tider blir i kombinasjon med personsentrert tilnærming (Thagaard 2013:181-183). Jeg har forsøkt å fokusere på tema, fordi da blir ikke intervjupersonens situasjon presentert i sin helhet, og dermed er det lettere å opprettholde anonymiteten (Thagaard 2013:191). Siden jeg synes det er så viktig at intervjupersonenes stemme blir hørt velger jeg å dele flere sitater uten å tilkjenne hvilken av deltagerne dette viser til. Dette fordi jeg tenker at dersom vi skal kunne forstå hva disse intervjupersonene sto i den gang, for å engasjere, for å senere handle, så ble det viktig. Jeg er klar over at fordi de ikke blir presentert i sin helhet legger det store krav til meg som forsker i forhold til analyse. Det blir allikevel viktig for meg å bidra med sitater fra intervjupersonene, selv om disse blir tatt ut av en sammenheng. Bak disse fortellingen er det mennesker som har vært utsatt for mye svik og som har hatt en hverdag under svært krevende oppvekstforhold.

Thagaard referer Mason (2002:151) i at hovedpoenget med temasentrerte analyse er å sammenligne informasjon fra de ulike intervjupersonene. Jeg har valgt å ikke ha sitater fra alle de 7 personene i avsnitt 5.1 med underpunkter. Men alle er representert. I avsnitt 5.2 gjøres det en sammenligning av alle 7 intervjupersonene. Her er det viktig at det vises til informasjon fra alle deltagerne om det samme tema og disse temaene blir først presentert i forhold til relevante kodeord som er meningsbærende (Thagaard 2013:182). Siden dette er semistrukturerte intervjuer er jeg bevisst på at jeg derfor kanskje finner svar fra hvert tema flere steder i transkriberingen. Samtidig er det jo slik at kristne relasjoner, tro og kirke ikke kan skilles fra hverandre, og dette er derfor overlappende tema.

Etter intervjuer og transkribering av intervjuene var jeg klar over at arbeidet med analysen av et stort datamateriale ville bli krevende, men også svært interessant. En relativt stor del ble knyttet til det åpne første spørsmålet «Kan du fortelle fra oppveksten din». Uansett var dette et viktig spørsmål for å skape tillitt, få en start som viste interesse for intervjupersonens liv, å ikke avbryte underveis, men også for å en økt forståelse for konsekvenser av en slik oppvekst. Underveis kunne det dukke opp relevante ord og setninger i forhold til tema. Jeg velger å ikke ta med spørsmålene fra

intervjuguiden her, fordi det viktigste er intervjupersonenes fortellinger til gitte tema. Jeg vil presisere hva det siktes til der dette ikke kommer fra i teksten.

Etter nøye gjennomgang av de transkriberte intervjuene ble det foretatt koding med fargekoder i forhold til viktige spørsmål. Det var i forhold til oppvekst, deretter kristne relasjoner, tro, kirke, før til slutt handling. Deretter lagde jeg et skjema for hvert tema for å få en oversikt over relevante sitater, samt hvilken tilknytning intervjupersonene hadde til tema. Der var alle deltagerne representert. Disse ble så skrevet ut slik at jeg hadde de godt tilgjengelig ved gjennomgang av materialet. Refleksjoner ble gjort under hele prosessen med tanke på en fleksibel holdning. I fremgangsmåten som Thagaard referer fra Kvale & Brinkmann (2009:211) kalles dette for kategorisering av mening (Thagaard 2013:160). Dette ble gjort etter de 4 valgte temaene som jeg mente var aktuelle for problemstillingen. I sitatene har jeg valgt å ikke presisere hvilke intervjupersoner som har sagt hva, dette for å best mulig overholde anonymitet. Jeg velger å beskrive antall ved bruk av tall og ikke bokstaver for å synliggjøre dette bedre.

5.1 Sitater fra oppveksten

Ut fra alle de 7 intervjupersonenes fortellinger er det ingen tvil om at de levde under svært krevende forhold der en eller begge foreldre var alkoholiserter. Alle beskriver omsorgssvikt, krenkelser og ødeleggelser. Noen opplevde overgrep. Flere opplevde mange flyttinger i barndommen. Dårlig økonomi preget hverdagene hos alle. De beskriver at det å bli født inn i et hjem med store og omfattende utfordringer har en eskalerende effekt som forplantet seg til flere viktige sider av livet som sårbarhet, tilknytning, og relasjoner. Følelsen av stigmatisering går igjen, og følelsen av å være uten verdi. Selv om det også fantes støttende relasjoner hos 6 av de 7 intervjupersonene, er det likevel sviket de beskriver som tar mest plass i denne analysen. Det dreier om et svik ikke bare i nære relasjoner, men det dreier seg om svik i alle relasjoner; slekt, naboer, skole, hjelpeapparat, samfunnet generelt, med kirken som en del av det. Før analysen og de sterke fortellingene fra intervjupersonene kommer et sitat som forteller at dette er sterke historier:

Jeg har jo følt det etter at jeg begynte å åpne opp om dette, hvor galt det var, at jeg må dempe sannheten, for folk blir så sjokkert.

5.1.1 Mange visste, ingenting skjedde

Felles for alle deltagerne er beskrivelser av at mange visste og at få viste omsorg i en fortvilet situasjon og hverdag. De beskriver et sammensatt bilde av mange risikofaktorer. De fikk ikke den hjelpen de lengtet etter, hjelpen de sårt trengte. I alle relasjoner forteller de 7 intervjupersonene også om at ingen snakket om det, ingen snakket om de vanskelige hjemmeforholdene, om følelser, om sårbarhet. Det var tabu og skam. Følelsen av å være uten betydning var nærværende hos alle. Flere snakker om skolen i forhold til dette, for der måtte noen ha forstått. Mat var et tema som gikk igjen i relasjoner, at ingenting skjedde, dette å ikke bli sett. Samtidig snakker alle om dette med fattigdom, det å aldri ha matpakke på skolen, det å ikke få lov til å spise hjemme, det å ikke ha økonomi til hverken mat eller til å delta på aktiviteter. En av intervjupersonene forteller også om hvordan det føltes å gå runder i nabolaget for å

spørre om å få låne mat til seg og søsknene fordi de var så sultne, om hvor nedverdiggende det var, og om den dårlige samvittigheten som alltid var der fordi barnet følte seg satt i gjeld fordi hun visste at hun aldri kom til å få mulighet til å betale tilbake. Av og til fikk de «låne» mat, andre ganger ble de avvist. To av intervjupersonene forteller:

Og aldri mat... (...) Ingen av lærerne på skolen løftet et øyenbryn over at jeg eller søsknene mine aldri hadde med mat på skolen.

Men jeg fikk en knekk etter at barna hadde flyttet da. Der jeg begynte å spekulere på hvor i alle dager var alle? Ingen, ingen som reagerte. Men jeg har jo fått ut barnevernspapirene herfra også, for jeg fikk et voldsomt behov for å vite. Og der står det ark etter ark med at de er klar over at det er store problemer i hjemmet, og så ingenting mer. Og så nye varsel, store problemer i hjemmet, ingen som gjorde noe. Ikke noe varsel fra skolen om at jeg ikke kom på skolen. Ikke noe varsel at jeg kom dårlig kledd, uten matpakke, luktet tiss, for jeg var jo sengevæter til jeg var sikkert 10 år. Ikke noe varsel om at jeg ikke snakket... (merk, var stum).

Så vi gikk jo rundt og tigget mat til naboene og sånt som det der. Mange naboer ble veldig sur. Og jeg som var eldst. Og i alle fall når jeg var en 7-8 år, det var så nedverdiggende, jeg visste jo at jeg aldri, aldri, aldri, greide å gi tilbake det jeg hadde lånt.

Ja, jeg var mye redd, og det var veldig lite av alt da. Jeg husker, jeg bruker å si til folk, at jeg er født på 70-tallet, men jeg vet hva det vil si å være sulten. Kjøleskapet var nesten bestandig tomt. Og så når pappa dro for å handle når han fikk lønning så var det sånn: «Du spiser for mye! Du må ikke spise så mye!». (...) og så var det at han la unna penger til alkohol ikke sant. Så det å ha dårlig samvittighet for å spise det har jeg bestandig kjent på.

I forhold til at ingen mennesker i samfunnet snakket med dem om situasjonen hjemme sier tre av deltagerne:

Jeg husker jo i oppveksten at jeg følte at jeg var den eneste som hadde det sånn her. At jeg kjente ikke til noen andre som hadde en mor som var kriminell eller misbrukte noe som helst. Alle jeg kjente kom fra fine flotte familier. Men nå når jeg har blitt voksen har man jo skjønt at det var massevis av sånt rundt omkring. Det var jo ingen som pratet om det. Det tror jeg også ville hjulpet meg når jeg var ung, om folk hadde pratet om det. Jeg følte meg jo så alene.

Gud, som jeg kunne ha ønsket at jeg hadde hatt noen jeg kunne ha hatt tillit til og kunne fått snakket med som barn så har det blitt oppdaget så mye tidligere til oss alle.

For jeg, en ting som jeg husker på, det var, jeg vet ikke hvem som arrangerte, men jeg var med på en tur en gang. En båttur, jeg var kanskje 12-13 år kanskje. Vi var på en fiskebåt, men nå vet jeg ikke hvem som var involvert i det, men vi var i alle

fall noen problembar som var med på den båten. Og den uka der, vet du, det er det fineste minnet jeg har. Det å komme seg bort. Ei hel uke var vi der. Men det var ingenting sånn vi snakket om på den turen. Det var ikke det som var fokus, det var fisking, god mat, rutiner, vi var mye på tur».

Flere av deltagerne har i voksen alder ønsket seg unnskyldninger fra mennesker i lokalsamfunnet for at de ikke tok affære under oppveksten. Dette i sammenheng med svik, at ingenting skjedde, noe som de følte som en ekstrabelastning:

Men allikevel, jeg tenker, jeg tenker, har det vært her nå, og la oss si at det hadde vært huset nedi her da, evig dundrende musikk, biler som har kjørt ned trapper, du vet at det er 4 små unger der, og ene med det andre. Og ingen... og politiet kommer på døra og ber pappa om å gjemme hjemmebrentapparatet, for nå har folk sagt at de luktet sats. (...) Men ikke en person, ikke fra skole, bortsett fra en vikarlærer som hadde noen få timer, ikke fra noen, har bedt meg og søsknene mine om unnskyldning. Aldri bedt oss om unnskyldning.

Om det å ha spørsmål i forhold til den kristne troen sier en av intervjupersonene:

Og iallfall... det jeg opplevde da jeg var liten, at presten han snakket så veldig vanskelig. Han leste ut fra bibelen, og du satt der, og jeg skjønnte ikke hva han pratet om. Det ble litt sånn, nei... og det var liksom ikke noe rom for om du hadde noen spørsmål opplevde jeg også litt. Jeg kjente litt på at dersom du stilte spørsmål, nei, fikk egentlig ikke noe svar... det var egentlig litt skummelt å stille spørsmål utenom. (...) Jeg hadde jo ingen å diskutere med. Herregud, jeg hadde jo 1000 spørsmål. Og fikk ikke svar.

For 5 av intervjupersonene var hjelpeapparatet inne i bildet uten at de følte at livet ble bedre, alle beskriver en fortsatt kaotisk tilværelse. Besøk fra det offentlige var varslet på forhånd, og derfor var alt på stell den dagen de kom. Noen ble påført ekstra krenkelser i ord fra offentlige personer og som satte seg i et barnesinn:

Og så sier jeg ifra når de henter lillesøster, «men enn broren min da», sier jeg. «Som ikke er fylt 14 år. Jeg finner spritflasker under sengen hans». «Ja, nei, han er for gammel han, vi kan ikke gjøre noe med han, han er for gammel han» sier hun. «Og du og søstera di, dere må aldri, aldri, bli mødre, for husk på at dere blir akkurat likens som moren deres».

5.1.2 Stress og uro

Alle de 7 intervjupersonene forteller om usikkerhet, redsel og uro knyttet til tilværelsen hjemme. Lukten av alkohol og produksjon av alkohol hjemme har fulgt flere av deltagerne. Det samme har følelsen av stress og uro som forplantet seg fra tidlig barndom, til ungdom og videre inn i voksenlivet.

Merket at det var mye uro som ikke skulle være. Det merker man... så... det var ikke så greit. (...) Så jeg ble veldig nervøs jeg i oppveksten. Noe jeg har dratt med meg, noe som jeg vet ikke hvorfor... (...) Så broren min, vi ble litt sånn lut og kaldt vann, så ble det litt sånn pøbelstreker. (...) Så kom jeg på spesialscole, barnevernsinstitusjon, de sa jeg måtte skjerpe meg eller så... blir jeg sendt dit. Men da fikk jeg det enda verre.

Jeg husker jo dersom vi skulle på ferie, da var det ei blå håndveske og der skranglet det inni, det var flaskene det, bestandig vet du, så det... Det er sånne ting som sitter igjen, disse flaskene og lukten var med meg hele barndommen og det er så...

For jeg har jo hele tiden vært var, har de drukket nå, har de ikke drukket nå, hvilket humør var de i. Så jeg utviklet vel en sånn supersensitivitet tror jeg. En liten radar... men det er klart, at selv om du har den radaren så har du likevel ikke kontroll på hva andre folk gjør.

To av intervjupersonene forteller om gjentatte overgrep og en beskriver redselen slik:

Så da sov jeg med kniven under puten i to år. Jeg var livredd. (...) Jeg barrikaderte døra mi hver natt med stoler og bord i tilfelle han kom.

En av deltagerne forteller om å bli skånet for alkoholmisbruket i tidlig barndom, men de var fattige fordi pengene ble drukket opp og spilt bort. For intervjupersonen var det ungdomstiden som opplevdes verst:

Veldig mye, fryktelig mye indre spenning, uro, angst, slitt med mye usikkerhet, ja, brukt veldig, veldig lang tid på å finne meg selv, finne retning i livet på en måte.

Flere av deltagerne var bevisst på dette med at alkoholforbruket ikke trenger å være så stort før barn legger merke til det:

Og jeg tenker, at det trenger ikke å være disse kjempefestene som gjør at barna blir utrygge. Det trenger ikke å være så voldsomt. Det er ganske lite som skal til faktisk. Men barn er veldig individuelle også da, noen tåler mer enn andre, men noen kan nå reagere veldig fort på veldig lite.

5.1.3 Mangel på tilhørighet

Gjennomgående hos 6 av deltagerne er mangel på tilhørighet. For den siste var det i ungdomsårene følelsen av å være alene kom, for oppveksten ble husket med veldig mange gode og inkluderende venner med foreldre i nabolaget. Beskrivelser fra 6 av fortellingene viser at det var vanskelig å finne venner. De merket at de kom fra et annerledes hjem. To av deltagerne beskriver likevel relasjonen til en venn i klassen som det eneste virkelig faste holdepunktet. Flere beskriver sårbarhet som de har tatt med seg gjennom livet blant annet i form av kommentarer fra voksne i lokalsamfunnet. Disse har «spikret» seg fast.

Og jeg tenker på, han som var leder i etaten her i kommunen da, jeg var litt sammen med dattera hans, og jeg husker en setning, og det sitter spikret i meg for jeg fikk være litt inne hos dem. Så var det en lørdag... og han var hjemme til oss i helgene når det var fest og fyll og ruteknusing og blod, han var hjemme hos oss og jaget ut folket. Så var jeg hjemme hos de en lørdagskveld, og kona, hun brukte alltid å bake kake til lørdagene... Og hun satte fram potetgull og bløtkake, og så kom han og sa: «Nå må du gå hjem for nå skal vi kose oss». Ja det... tenker på det altså. Og det er sånn at jeg har tenkt mange ganger, at jeg skal ta kontakt med han.

Og vi ble aldri bedt i barnebursdager eller... ikke noe sånt vet du...

Vi har jo alltid kjent at vi er en klamp om foten på en måte da. Etter at mamma dro så var det egentlig bare sånn, bare praksis, det ble bare vanskelig for han.

Og for hver gang jeg var der så var det liksom mindre og mindre av meg i huset, bilder av meg ble tatt bort og... det var ubehagelig da. Så sist gang jeg var der med en fra barnevernet så sa jeg ifra at jeg ikke ville dit mer. At det var bare vondt, og at jeg følte meg ikke som en del av den familien.

Og det skuffer meg veldig nå, i voksen alder. At det var ingen som kjempet for meg, ikke gjorde alt de kunne for at jeg skulle ta litt bedre valg.

For den av deltagerne som ble mest skånet for alkoholmisbruket i barndomsårene, var følelsen av å stå alene gjeldene i ungdomsårene. Dette gikk ut over skoleprestasjonene og et skoleår måtte tas på nytt.

5.2 Har kristne relasjoner, tro og kirke hatt betydning?

Av de 7 intervjupersonene forteller 6 at de hadde mer eller mindre støttende kristne relasjoner i oppveksten, men at dette ikke førte til endringer på hjemmebane. For 4 av disse var det en eller to besteforeldre som var viktige. For 1 av disse fire igjen var det en tante og en onkel, men farmor som var «kjempeskristen» var intervjupersonen livredd fordi hun snakket om helvete. For 1 var det først på ungdomsskolen at en prest kom inn i bildet, da som arrangør av en slags ungdomsklubb hvor mange var samlet til boller og saft. Og til prat. Men ingen snakket om personlige anliggender. Før dette hadde deltageren et spesielt forhold til kirken da det ble et fristed med ro, hvor deltageren tok med sin bror og gikk alene på søndagene. 1 av de 6 hadde lært kveldsbønn av besteforeldre, men hadde et negativt bilde på kristne som bodde i nabolaget i oppveksten, og på kirken, men ser annerledes på det i voksen alder. Den siste av de 7 deltagerne hadde ingen kjente kristne i nærheten, og lite forhold til kirken, men har i voksen alder kjent på ønsket om å kunne hatt denne tryggheten i oppveksten.

For en av intervjupersonene som hadde en relasjoner til kristne i oppveksten, er det særlig to kristne personer som «sitter som spikret fast». Det var en som intervjupersonene tror kom fra kirken, og en lærer:

For vet du, jeg skal fortelle en ting nå som er litt... men jeg trenger ikke si navn. Jeg tror han jobbet i kirken. Jeg har et sånt klart minne om at han kom hjem til oss på sykkel, og det var ganske mange ganger, han ville det jo sikkert godt, men han satt jo og leste i den boken (merk: bibelen) og det var ikke det vi trengte. For jeg husker på at jeg syntes han var veldig snill og han hadde så god en stemme og sånn... og så tenkte jeg mange ganger etter at han hadde vært hos oss at han sier sikkert ifra til noen nå, så noen kommer og hjelper meg. Men så skjedde det ingenting. Og etter hvert sluttet han å komme...

Jeg hadde jo en lærer også blant annet, hun var dypt religiøs, og hun måtte ha visst altså. Det der har jeg også tenkt på mange ganger, at jeg kunne tenkt meg å spørre om du skjønnte hvordan det var, og hvorfor du ikke gjorde noen ting, for nå er jo de så gamle, og så får jeg litt det der såre, skal jeg legge det på dem.

Om besteforeldre sier to av kandidatene:

Farmor og farfar de var kristne og det er alltid de som har vært hjørnesteinen altså, fordi vi dro dit etter at de (merk foreldrene) var skilt og, og det var veldig sånn at familien skulle være samlet. De hadde stort hjerte.

Morfar, for han var liksom klippen i livet mitt. (...) mormor hadde nok ikke noe spesielt forhold til det tror jeg. Hun var med meg og sang den der sangen der ja. Morfar, han var litt mer der. Han gikk i kirka på søndag og sånt. Og da tok han meg med også.

Når det gjelder intervjupersonenes forhold til tro under oppvekst så var det 5 som husker at de hadde et forhold til bønn. 4 av disse husker dette i forhold til kveldsbønn, og en som definerer det som «foldet hendene og ba» når redd. En siste intervjuperson hadde ikke et forhold til kristen tro i oppveksten, den som heller ikke hadde et forhold til kristne relasjoner. En av de som ikke nevner tro i hjemmet brukte over en periode å gå alene til kirken sammen med broren sin på søndagene.

Og det ble jo aldri bedt en bønn, aldri sunget en sang, aldri vært sånn hjemme hos oss da. Aldri vært med i kirken da, om jeg ikke hadde gått selv. De var nå mest i begravelser. (...) Så når de skjønnte at jeg begynte å gå i kirken, «har du tenkt å bli prest du nå da?». Sånn var det vet du, så det óg ble negativt til slutt da.

En av intervjupersonene sier at å filosofere var viktig i oppveksten og også i voksen alder. En tidlig interesse for bibelfortellinger som ble fortalt ble forbundet med kos og nærhet. Men deltageren opplevde som barn å sjelden få svar på spørsmål, og opplevde etter hvert at Gud var slem. Sårbarheten ble knyttet til Gud.

Da opplevde jeg, enn meg da, var jeg ikke viktig jeg da, jeg som bodde i skitten. Det var sårt, og jeg kjente på et sånn sinne. Og jeg var egentlig, jeg hadde så mye hat og aggressivitet. Og det gjorde egentlig til at jeg bare, Gud og alt det der, nei. Finnes det en god Gud så ville han ikke tillate all den skitten, og urettferdigheten, og det var jo ikke liksom bare meg, men når du begynner å bli eldre og ser på nyhetene og får med deg alt som skjer, og du blir bare sånn liksom ... Jeg bare nei... Det der skjønnte jeg ikke noe av. Da gikk jeg på en måte i svart og bare... tok avstand fra alt det der. Hadde egentlig nok med å overleve på en måte... holde meg oppe der da. Rett og slett. Men jeg kjenner ennå i dag etter alt som har skjedd, det sitter jo i deg, dersom du for eksempel opplever en krise. Du blir sånn, Å, Kjære Gud, du tar den automatisk. Så det sitter i deg altså.

En av kandidatene ser det på en annen måte, der sårbarheten ikke ser ut til å være knyttet til Gud, og at Gud er kjærlighet:

Jeg må be og sånn som det, jeg har min tro i alt; sinne, lei meg, glede, kjærlighet og alt sånn. Nå er jeg heller ikke redd for å fortelle om troen min for det har jeg stått fast ved hele tiden, og det er kanskje av den grunn at jeg er såpass sta som jeg er for at folk sikker at når du opplever så mye som det der så må du liksom skjønne at det ikke finnes en Gud. Men jeg har jo i alle fall i mitt hode, så har jeg fått hjelp (...) Jeg har den støtten, og jeg vet jeg blir bønnhørt, jeg kjenner jo kjærligheten i meg og den gir meg styrke. Den gir meg igjen kjærlighet til å gi andre kjærlighet.

En annen av intervjupersonene gjør seg refleksjoner om grunnen til at troen og kirken ikke har vært en større del av livet:

Vet du, jeg tror at fordi det ikke har vært noe tema fra barnsben av så har det ikke vært noe, men, jeg videreførte dette med kveldsbønnen og alt dette til barna mine. Uten at jeg egentlig har tenkt over at det har noe med religion å gjøre, med det føltes veldig trygt for meg. (...) ja det var noen form for trygghet der, og det koblet jeg sikkert opp mot mormor da vet du. At når vi var der var det mindre drikking, det var rutiner, ikke sant. Det var mat, og så var det den der kveldsroen. Så jeg regner med at jeg tok med meg det hjem på en måte og lå og tenkte på det om kvelden, at disse versene der, det er noe godt.

Videre reflekterer samme intervjuperson i forhold til kveldsbønnen at sårbarheten var knyttet til relasjoner og ikke til Gud:

Og så var det noen år at jeg tenkte at dette med «Kjære Gud jeg har det godt», da har jeg kjent litt sånn, ah... at jeg lå og sa det. Jeg hadde det jo ikke godt. Så det er sikkert noe sinne inne i bildet der da vet du. Men uten at jeg har vært så bevisst på det. Men jeg skjønner jo at det er en grunn til at jeg hadde litt agg mot det verset der også. Men i dag kjenner jeg at det er jo ikke, en kan jo skylde litt på tiden da, men så kan man også skylde på hvor uheldig man var med naboene man fikk da. Det var alle profesjoner, og det er jo dem som menneske som sviktet, det er jo ikke...

5.3 Intervjupersonenes innspill til hva kirken kan gjøre?

Alle de 7 intervjupersonene hadde tanker og refleksjoner i forhold til hva ansatte i kirken kan gjøre i forhold til barn og unge som vokser opp i rusbelastende hjem i dag. Flere snakket om viktigheten av å starte tidlig, skape gode relasjoner, skape gode plattformer med lavterskeltilbud med fokus på inkludering, åpenhet, prat, og med servering av noen form for mat. Og det var viktig at det ikke kostet penger. Flere snakket også om viktigheten av å bruke sosiale media, være tilgjengelig utenom kontortid, og om samarbeid innad i kommunen. En snakket også om dette med å la barna komme til arrangement uten at foreldrene var med, fordi det kunne være godt å komme litt bort fra stressfaktorene som var hjemme.

Men det må være gratis da vel og merke, kveld på klasserommet eller hva det nå enn må være, vaffelsteking, tegninger med fargeblyanter, der vil dere lese mye, jeg bare ber om tegninger. Det er så viktig at ungene må få bli fortalt at det ikke er farlig å snakke om ting. Det er ikke, man skal ikke gå med mørke hemmeligheter. Det er lov å ha hemmeligheter og sånn, men det er ikke noe lurt å gå med det.

Og du må også få bygd opp den der tilliten før du kan finne ut hvem som sliter og ikke sliter. (...) ingen husker noen som var gladere enn meg på skolen. Jeg var jo verdens gladeste på skolen, men det var jo en maske.

I forhold til handling sier to av intervjupersonene følgende i forhold til å la det være et lavterskeltilbud:

For jeg tror nok noe, og det anbefaler jeg, for helsesøster kan være noe. Og jeg tror at dersom man skal få med seg barn som er litt større, så må det være sånn, som da vi fikk komme på saft og boller, bare pratet om det var noe vi tenkte på. du ble ikke påprasket noen ting. Men det som... det var noe, så kunne han presten fortelle at i Bibelen står det sånn og sånn og sånn. At vi skal ta vare på hverandre og vise nestekjærighet.

Gi informasjon og inviter uten at det må være en forventning om å tro eller høre tekst. Bare være medmenneske. Tror mange barn og unge ønsker å bli sett.

I forhold til samtaler om formidling av tro sier en av deltagerne dette:

Og så tenker jeg at det er så viktig å si, bare være ærlig noen ganger, for de kan jo komme med de helt utroligste spørsmål enkelte ganger, at akkurat det der har jeg lurt på selv. Skal vi snakke litt om det? Hva tror du? Bare få i gang... for jeg er litt interessert i at folk skal liksom tenke og filosofere litt over det. Diskutere... tror ikke folk har vondt av å se ting fra forskjellige synspunkter.

Flere av kandidatene var også bevisst på at det ikke dreide seg bare om ansatte i kirken, men om relasjoner i samfunnet som helhet:

For det første må det jo skje en forandring tenker jeg. Det er i fra høyeste hold, det må jo skje en forandring. Men så tenker jeg også at vi må bli flinkere til å samles på plattformer som er trygge da i alle fall. Som ikke tramper på hverken

hvilken religion du har, eller hvilken gruppe du tilhører, eller hva som helst. Men at du er inkludert. For jo flere du får å stole på, jo bedre tror jeg det går for de menneskene.

Og derfor er det så viktig å begynne i barnehagen, tidlig i barnehagen, for der også er det så mange barn som lider i fra barnehagealder, og så kommer de opp i skolealder, og sklir ut, og som ikke blir innhentet på noe som helst vis eller noen ting. Og jeg har jo lest, at det er så få ressurser, ikke nok ressurser i barnevernet, og det er det ikke, så likesom jeg tenker sånn at, enn om vi sammen har kunnet brettet opp armene våre da og bistått hverandre, og brett opp armene våre da og vært mere inkluderende.

I dette kapittelet har mange sitater fra de sterke fortellingene fått stor plass. Det har vært viktig for meg å gi intervjupersonene god plass for å belyse utfordringer de har opplevd innenfor dette tema. Kanskje kan det bidra til økt forståelse for barn og unge som vokser opp rusbelastede hjem i dag. I neste kapittel vil jeg drøfte det deltagerne sier i lys av de teoretiske perspektivene jeg har trukket opp tidligere i oppgaven.

6.0 Drøfting av problemstillingen

Kirkens diakonale identitet med et helhetlig menneskesyn, og det teologiske grunnlaget med hvert menneske skapt i Guds bilde, fordrer ansatte i kirken til å handle ut fra diakoniens 4 virksomhetsområder: nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet (Kirkerådet 2008:9). Kirkens ansatte har mange oppgaver og mange fokusområder. Men diakoniens dimensjon som en del av kirkens identitet utfordrer særlig til å rette søkelyset på utsatte og sårbare grupper. Barn og unge er i utgangspunktet en sårbar gruppe i og med at de har mindre fysisk og psykisk kapasitet enn voksne, og dermed også mindre makt og muligheter i forhold til egen situasjon og eget liv. Barn og unge som vokser opp med rus i nære relasjoner blir ekstra sårbare. Rusmisbruk er en risikofaktor i seg selv, og det følger ofte mange andre risikofaktorer med. Da er det særlig viktig at kirken er med å tale og å handle for nettopp denne gruppen av barn og unge (Jordheim i Johannessen et al. 2009:200-201).

Kristne relasjoner, tro og kirke har en plass i mange menneskers sitt liv på en eller annen måte. Derfor er dette et spennende og viktig tema for å øke kirkens forståelse. Kanskje er nettopp en kristen tro, kristne relasjoner, eller kirken, en del av mestringsstrategien i disse barnas liv. Eller kanskje er det ikke det, men oppleves som nok et svik. Intervjupersonenes fortellinger viser at de i tillegg til økt sårbarhet i hjemmet samtidig opplevde en økt sårbarhet i forhold til stigmatisering fra nærmiljø og lokalsamfunn.

Er dette en særlig sårbar gruppe som har blitt glemt av Den norske kirke? Jeg skal nå drøfte problemstillingen:

Hvilke erfaringer sitter sterkest i minnet etter å ha vokst opp i et rusbelastet hjem, og på hvilken måte har kristne relasjoner, tro og kirke hatt betydning i oppveksten. Hva kan kirken gjøre for å nå barn og unge som vokser opp i rusbelastede hjem i dag, og på hvilken måte kan den bidra til mestring og opplevelse av sammenheng.

6.1 Sitater fra oppveksten

Hermeneutikken er grunnlaget for alle humanvitenskapene med forståelse som et sentralt begrep (Thomassen 2016:159). Dersom samfunnet skal få større kunnskap om hvordan en oppvekst i rusbelastede hjem oppleves, og hvilke konsekvenser det har for pårørende, må sitater fra fortellingene, analyser og funn, fram i lyset. Ikke minst er det viktig i arbeid med fordommer og forforståelse i en samfunnskontekst. Refleksjon er viktig og for en bedre forståelse kan kirken spørre: Hvordan ser vi egentlig på familier der rus er inne i bildet? Hvordan ser vi og samfunnet på disse familiene? Hvordan har kulturen behandlet disse familiene, med barna som en særlig sårbar og viktig del? Hva er det som hindrer vår forståelse og hva hindrer handling? Gjennom fortellingene, og den hermeneutiske sirkelbevegelse, kan kirken og også andre samfunnsaktører arbeide med å øke forståelsen selv om vi aldri fullt ut kan forstå. Den gyldne regel i evangeliet etter Matteus (7.12) sier at «alt dere vil at andre skal gjøre mot dere, det skal også dere gjøre mot dem». I diakonien er det et kjent begrep å tenke «det kunne vært meg». Ansatte i kirken har en unik mulighet for å nærme seg verkets horisont, noe Gadamer kalte virkningshistorie (Krogh 2014:61-62). Håpet er at økt forståelse skal føre til økt handling. Kirken har mye å lære av disse fortellingene der voksne mennesker som har vokst opp i rusbelastede hjem åpner opp og deler med oss, opplevelsen av oppveksten og hvilke minner som sitter sterkest, sårbarheten, men også mestringen og de beskyttende prosessene.

Dersom ingen får mulighet til å fortelle har verken kirken eller samfunnet mulighet til å forstå. Da intervjupersonene vokste opp var det mindre fokus på dette med å snakke om utfordringene enn det er i dagens samfunn. Intervjupersonene forteller gjentatte ganger at «ingen snakket om det, om noen bare hadde snakket om det». Fokus på åpenhet de senere årene har skapt mer åpenhet i samfunnet med dertil økende hjelpeinstanser. Men fremdeles det er mange tema som kan være vanskelig å snakke om, det gjelder både dette med rus i nære relasjoner, men også troen og den åndelige og eksistensielle delen av det å være menneske. Det er viktig at kirken tør å rette fokus på nettopp de vanskelige spørsmålene, og å søke samarbeid innad i kommunen.

Med fenomenologiens utgangspunkt i den subjektive fortellingen har jeg i denne forskningen rettet oppmerksomheten mot verden slik intervjupersonene konkret opplevde og erfarte den. Gjennom erfaringer av andres perspektiver kan våre perspektiver bli utfylt og mer tydelig (Thomassen 2006:83-85). Når vi får høre det fra intervjupersonenes egen stemme, en stemme de ikke hadde i barneårene, men tør å komme med i voksen alder. Det er disse stemmene som kan gi kunnskap og ny forståelse. Kirken får mulighet til å reflektere over hvem den er som kirke, hvor fokus har vært og er, hvordan den handler på et område med en av de mest sårbare gruppene

i vårt samfunn, barn og unge som vokser opp i rusbelastede hjem. De sterke fortellingene skal kirken og andre samfunnsaktører ta på alvor.

6.1.1 Mange visste, ingenting skjedde

Sterkt i minnet hos alle intervjupersonene er sviket de forteller om fra samfunnet generelt. Antonovsky viser til at hovedutfordringen for at barn og unge skal oppnå en sterk opplevelse av sammenheng ligger i hvordan samfunnet legger opp til dette (Antonovsky 1979:102). Samfunnet gjelder ikke bare de offentlige samfunnsaktørene med kirken som en del av det. Alle har et ansvar, både individuelt og institusjonelt. Antonovsky viser til begrepene begripelighet, håndterbarhet, og mening. I samarbeid skal alle være med å bidra til å gi barn og unge tilstrekkelige og gode generelle motstandsressurser (GRR) ved å være medmenneske. Dette blir særlig viktig i arbeid med utsatte barn og unge. Han viser til at individuelle faktorer er komplekse, og at utviklingen av ego-identitet skjer både i barneoppdragelsen, i sosial klasse og ut fra materielle ressurser. Men alle har et ansvar for å bidra til opplevelse av sammenheng. Antonovsky peker også på den dynamiske prosessen, at livet forandrer seg, og dermed er det jo mulig å komme inn på forskjellige tidspunkt i barn og unges liv, og likevel kunne gjøre en forskjell (Antonovsky 1979:124-125). Dette gir håp, og kirken framfor noen kan sette fokus på håpet om at endring er mulig til alle tider gjennom livsløpet. Det er en klar diakonal visjon å gi håp til mennesker som har det vanskelig.

6 av de 7 intervjupersonene forteller om dårlige vilkår for god utvikling av ego-identitet, lav sosial klasse og fattigdom. Den siste forteller at det ble mest synlig først i ungdomsårene. 5 av de 7 forteller at samfunnsaktører på en eller annen måte var inne i bildet i oppveksten. En forteller om en ansatt fra kirken gjorde et forsøk på å endre hverdagen. Ifølge de 5 deltagerne førte ikke tiltak til forbedringer i hjemmet. Derfor beskriver de et ekstra stort svik ved følelsen av å enten bli gitt opp, eller tilført enda større belastning i form av sårende tilbakemeldinger fra ansatte eller andre i lokalsamfunnet.

Intervjupersonenes oppvekst var før 2000-tallet, og samfunnet har endret seg siden den gang. Mer forskning på barn og unge har ført til et utvidet tilbud fra offentlige tjenester med større ansvar. Med endringer i Helsepersonelloven i 2010 har helsepersonell plikt til å bidra til at mindreårige barn som pårørende blir ivaretatt. Både Plan for diakoni og Samhandlingsreformen som begge kom i 2008 påpeker at samarbeid er nødvendig og gir større muligheter for intervensjon. Som forebyggende tiltak har både kirken og helse- og oppvekstsektoren mange planer og lovpålagte oppgaver for å redusere risiko blant barn og unge. Dette kan være utfordrende for alle parter i samarbeidet, fordi man da må være trygge på at man ønsker det samme for utsatte barn og unge, uavhengig av tro. Barn og unge er verdifulle uansett. Kirken oppleves som litt utenfor kommunale samfunnsaktører. Når dette samarbeidet ikke fungerer kan det være at kirkens øverste ledelse bør arbeid med tema på nasjonalt nivå. Dette blir belyst i kap 6, punkt 6.3, hva kan kirken gjøre.

Videre sier Plan for diakoni at diakonien skal være en pådriver i forhold til de lokale myndighetene innen helse- og sosialtjenester. I forbindelse med Samhandlingsreformen ble det også satt ned et utvalg som skulle utrede hvordan

tjenester til utsatte barn og unge kunne samordnes bedre, og de presiserte viktigheten av samarbeid med aktører utenfor helsetjenesten, med ulike faggrupper med ulike kompetanse og ulik erfaring, med respekt for det idegrunnlaget de ulike ideelle organisasjonene er tuftet på. Barn og unge har dermed fått større rettigheter. Hvordan etater og institusjoner, samt hver enkelt ansatt, utfører dette vil være et lederansvar. Det samme gjelder for kirken som har hatt store reformer de senere årene, og hvor planer har blitt utarbeidet i diakonien og trosopplæringen. Hvordan følger kirkens ledere opp dette vil være avgjørende.

I et samfunn med stort fokus på individualisme kan vi spørre oss hvem som har ansvar for utsatte og ekstra sårbare barn og unge. Samfunnet har et stort ansvar for å legge til rette for opplevelsen av sammenheng slik Antonovsky hevder, og med det har alle innbyggere et ansvar. Alle som har en relasjon til disse familiene, til disse barna, kan bidra til opplevelse av sammenheng, til livsmestring, eller de kan bidra til det motsatte, ekstra belastning. Kirken må engasjere seg sterkere i utviklingen av det lokale samfunnet slik samhandlingsreformen påpeker. Dette engasjementet kan være i forhold til for eksempel skjenkebevilgninger og konsekvenser av alkoholbruk. Samtidig kan kirken vise til ansvaret alle har for å være medmenneske, vise nestekjærlighet, med fokus på pårørende og barn og unge som vokser opp i rusbelastede hjem. I utvikling av egen kommune kan kirken arrangere temakvelder, konserter, eller andre arrangement med fokus på rusforebyggende tiltak. Den kan også bruke sterkere virkemidler i sosiale media med kampanjer. Gjerne i samarbeid med andre organisasjoner som jobber for begrensnings av alkoholomsetning. Dette vil være viktig i forhold til utviklingen av utbredelse og den allmenne aksepten som finnes i samfunnet for alkohol. For at samfunnet skal få økt kunnskap og forståelse må derfor fortellingene få større plass. Av og til står noen fram i mediene med sin fortelling, og det skaper et stort engasjement i samfunnet der og da, men medienes søkelys slukker fort. Kirken kan være en pådriver i forhold til medienes alminneliggjøring av alkohol i beste sendetid. Noen må kjempe med bakgrunn i diakoniens 4 virksomhetsområder: nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket, kamp for rettferdighet. Kirken må tørre å søke samarbeid, kirken må tørre å nærme seg andre samarbeidspartnere. Med trosopplæringsplanens målsetting om å bidra til livsmestring skal kirken og kirkens ansatte uansett rette søkelyset mot å bidra til livsmestring blant barn og unge. Det er altså et ønske fra kirkens side. Og kirkens ledere må ta ansvar.

Kirken skal identifisere samfunnsutfordringer og møte disse i lys av kristen tro. I diakonien står handlingen sentralt. Her kan kirken jobbe i forhold til å bygge ned fordommer om hva kirkens arbeid består av overfor andre samarbeidspartnere. Kirken er mer enn forkynnelse. Den er evangeliet i handling. Samtidig kan kirken synliggjøre at deltagelse i et religiøst samfunn kan styrke barn og unges resiliens til å møte livets utfordringer, slik 5 av de 7 intervjupersonene gjør ved å beskrive mestring i form av bønn. Det betyr ikke at forkynnelsen står i sentrum ved alle arrangement og møteplasser. Større fokus og kunnskap om tilhørighet, basert på forskning, er noe av det som kanskje kan gjøre at kirken og det offentlige hjelpeapparatet nærmer seg hverandre. På den måten kan kirken innhente kunnskap om hvilke barn det gjelder slik at det er mulighet for tilrettelegging. Det er også barn og unge selv som må få være med å bestemme hva de ønsker å delta på, dermed må de få tilbud på likeverdig

grunnlag fra alle samfunnsaktører. En stor andel av befolkningen tilhører Dnk og det er dermed naturlig at den får være et fritidstilbud.

Plan for trosopplæring viser til at barn- og unges utfordringer ikke alltid synes utenpå, at barn kan leve under vanskelige hjemmeforhold, de kan ha sosiale, psykiske eller kognitive vansker. Plan for diakoni sier at diakonien har et særlig ansvar der få eller ingen bryr seg, og at å gjøre troen virksom i handling er å spørre på ny og på ny; Hvem er min neste? Mennesket lever i, og er avhengig av, samfunnsmessige strukturer, og selv om det som preger samfunnet i vår tid i Norge er velstand og rikdom for folk flest, så er det også noen som lever i fattigdom slik alle de 7 intervjupersonene beskriver. Kirken et ansvar for å være pådriver i forhold til de lokale myndighetene innen helse- og sosialsektoren. Oppfølging vil være sentralt for å sette i verk, og å holde vedlike, alle planer kirken har for å sikre ivaretagelse av utsatte barn og unge.

6.1.2 Stress og uro

Alle de voksne intervjupersonene beskriver stress og uro som en del av oppveksten, noe som også har forplantet seg inn i voksenlivet. Graden av uforutsigbarhet har for disse barna vært enorm. Når heller ikke kulturen for å bistå barna i særlig grad var til stede i lokalsamfunnet har heller ikke dette bidratt inn mot stressmestring. Antonovsky sier om salutogenese og hva som gir gode helse, mestring og velvære at det er særlig 3 fokusområder: begripelighet, håndterbarhet og mening (Antonovsky 1979:124-125). Disse er igjen knyttet til konkrete utfordringer og relasjonelle utfordringer. Ut fra det intervjupersonene beskriver var alle de tre viktige begrepene satt under press, med store konkrete utfordringer og mange store relasjonelle utfordringer. De viser i sine svar på forskningsspørsmålene at det er vanskelig for et barn å begripe sin egen situasjon, men de følte at familien var annerledes. Det var vanskelig å håndtere oppveksten fordi de var prisgitt sine nærmeste omsorgspersoner som var en stressfaktor i deres liv. Da blir det kanskje også vanskelig å oppleve livet som meningsfylt. De beskriver varierende følelser knyttet til håp og mening opp gjennom barndom og voksen alder. Det alle også beskriver er små glimt av gode relasjoner og gode møtepunkter som kan sees i sammenheng med beskyttelsesfaktorer og mestring. De fleste intervjupersonene beskriver også en form for religiøs mestring i form av kveldsbønn, og bønn ved frykt. Utviklingen av ego-identitet har blitt satt på prøve. Når du får følelsen av at du er en klamp om foten, du er ikke verdt å satse på, du er ikke viktig, slik flere av intervjupersonene beskriver, hindrer dette utvikling av ego-identitet. Dårlig økonomi satte begrensinger i forhold til deltagelse i sosiale aktiviteter i samfunnet for alle de 7 deltagerne. En av deltagerne undres flere ganger under intervjuet på hvem det var som betalt for fritidsaktivitetene vedkommende deltok i. Noen viste omsorg og bidro med beskyttelse i form av å la barnet delta i aktivitet likevel, og var dermed med på å gi mestring under hele oppveksten. Økonomi setter ofte begrensninger i slike familier, samtidig som det å se at andre deltar kan bli en ekstra stressfaktor. Det er derfor viktig at kirkens aktiviteter er gratis. Her kan også kirken være en pådriver opp mot kommunen i forhold til dette, ved å for eksempel tilby gratis adgang for barn. Plan for trosopplæring sier noe om viktigheten av å inkludere familien, søke samarbeid med foreldre. Det kan medføre en ekstra belastning for gruppen utsatte barn og unge, fordi det som skaper stress og uro i

hjemmet også følger de til andre sosiale arenaer. Det vil derfor være viktig at kirken da søker samarbeid med foreldre uten å involvere barna i samtalen. Det kan være vanskelig for kirken å vite hvem utsatte barn og unge er dersom det ikke er kontinuerlige tiltak. Men dersom kirken har kjennskap er det viktig å ta hensyn i møte med disse barna. Dersom kirken ønsker at barnet skal være i fokus, og å skape en god relasjon med fokus på barnet, da er det viktig at foreldre kanskje ikke alltid er med. Det kan også være at foreldrene til disse barna heller ikke ønsker å være med fordi de ofte har sine egne utfordringer. Flere av intervjupersonene viser til at foreldrene ikke var med på de aktiviteter som barna eventuelt deltok på.

Stress og uro i kroppen kan gjøre det vanskelig for barn og unge å delta i aktiviteter på flere måter. Dette kan være ved at de er urolige under samlinger. Stress og uro er ofte en konsekvens av en oppvekst i rusbelastede hjem. Når barn kommer på samlinger blir det derfor ekstra viktig å ha tid til disse barna, med nok ansatte og frivillige som kan være med på å sikre ivaretagelse av OAS, tilhørighet, tilknytning, mestring og kirken kan dermed være med å vise at «det betyr noe at du er til». Ansatte og frivillige må ha kunnskap om bakenforliggende årsaker som skaper stress og uro i et barns liv og hvordan handle deretter. Gjennom et slikt fokus bygges tillit og gode relasjoner. Når gode relasjoner er bygget kan kirken også utfordre barna på en god måte til å delta slik at mestringsopplevelse oppstår. Da er det viktig med gode tilbakemeldinger som styrker resiliens og ego-identitet. I kirken settes ofte fokus på dette med at alle er like verdifulle, alle skal få være den de er skapt til å være, da må kirken også kunne legge til rette for at alle får mulighet til å bidra ut fra de forutsetninger de har, finne de ressursene hvert enkelt barn har. En av intervjupersonene sier at mye er forbedret i kirken i dag i forhold til da deltageren selv var barn, men kommer med denne tilføyelsen likevel:

Men ingen av oss er så aktive i kirka da. De har jo prøvd (merk, barnebarna). Nei, det ble for smalt. Og det er sånn jeg føler det på skolen også, det blir for smalt, alle skal gjennom det samme. Du blir ikke akseptert for å være litt utenom A4. Da er det 101 ut. (...) for vi må akseptere at vi er forskjellig, og vi må få lov å være forskjellig. Synes jeg da».

Sterkest i minnet hos mange av deltagerne er opplevelsen av at det ikke var rom for deres utfordringer, det å være annerledes, det å skille seg ut, på grunn av forholdene i hjemmet. Barn og unge har sjelden makt til å påvirke eget liv, og det er derfor nødvendig med gode relasjoner utenfor hjemmet. Ingen av deltagerne beskriver å bli sett av kirken, kristne relasjoner hadde varierende betydning, men troen i form av bønn var viktig for de fleste.

6.1.3 Manglende tilhørighet

6 av de 7 intervjupersonene beskriver følelsen av manglende tilhørighet fra så langt tilbake de kan huske. Den siste av de 7 forteller at følelsen av å stå alene ble gjeldende i ungdomsårene. Bowlby viser til tilknytning som et særlig viktig moment i tidlige barneår, men også når barnet blir større (Bowlby 1988). Intervjupersonene beskriver store utfordringer i tilknytningen til de nærmeste omsorgspersonene da disse i stedet for å representere en trygg base og en sikker havn i stedet representerte det motsatte,

utrygghet og fare. Flere av intervjupersonene forteller om to foreldre med rusproblemer, noen forteller om aleneforeldre med rusproblemer, alle hadde ansvar for barn. De forteller om den plagsomme redselen som er tilknytningshistoriens kjernepunkt, det å alltid være på vakt.

Intervjupersonene forteller også om et svakt sosialt nettverk. De beskriver foreldrenes sosiale nettverk med likesinnede som en ekstra risikofaktor. To av deltagerne beskriver overgrep i miljøet. Risikofaktorene ved å vokse opp i et rusbelastede hjem forplantet seg også til lokalmiljøet ved at få ønsket å involvere seg. Dette gir økt belastning for barna. Historier om å ikke bli bedt i bursdager, og mobbing fra både medelever og lærere/andre voksne beskrives. Følelsen av å være alene er noe som var representativt for disse barn og unge. Sårbarheten var ifølge fortellingene knyttet an til mange relasjoner i samfunnet. Alle deltagerne hadde også noen gode relasjoner, selv om det for 6 av 7 var svært få, så er det disse to ytterpunktene som representerer de sterkeste minnene, det onde og det gode, de som sviktet, og de få som betydde noe ekstra og utgjorde en liten forskjell i oppveksten. Flere av deltagerne referer til sterke uttrykk i beskrivelsen av minner som «sitter som spikret», «har satt seg fast». Flere av intervjupersonene uttrykker det ubegripelige i at ingen tok affære.

Bowlby påpeker at barneoppdragelse er hardt arbeid, det krever flere involverte (Bowlby 1988). For å sikre barnet god ivaretagelse er det nødvendig med et sosialt nettverk som skaper trygghet. Det er viktig at lokalsamfunnet bidrar med det foreldrene ikke er i stand til å gi, nemlig gode relasjoner, det å bli sett, bekreftet, det å få lov å bety noe, nestekjærlighet. Det var både innad i familien, i nabolaget, på skolen, i politi, barnevern, og som kirke. Noe deltagerne selv beskriver. En beskriver hvordan synet på kristne relasjoner var anstrengt som følge av følelsen av å bli sviktet. Det at nærmiljøet ikke reagerer ble en ekstra belastning for de sårbare barn og unge. En av intervjupersonene sier:

Ja, det henger vel sammen med at jeg da jeg var liten spekulerte mye på hvorfor i all verden er jeg til da. Jeg er en lausunge, og det var egentlig ingen som ville ha meg, det er ikke plass til meg noe sted, hva gjør jeg her da? (...) Og bare sette meg ned å tenke at, men kan det være at jeg skal erfare livet på den her måten da.

I voksen alder ser intervjupersonen tilbake på erfaringene fra oppveksten i et rusbelastet hjem, og konstaterer at et godt liv er mulig. Ut fra fortellingen kan det sees beskyttelsesfaktorer som kristne besteforeldre, kveldsbønn, og deltagelse i kirken. I voksen alder har deltageren likevel tatt avstand fra kirken på grunn av følelsen av å bli sviktet av Gud og mennesker.

Ansatte i kirken har et godt diakonalt grunnlag å jobbe ut fra. I møte med sårbarhet mulig å gi barn og unge berikende og gode erfaringer, men også krenkelser og ødeleggelser. Alle 7 intervjupersonene forteller fra sin oppvekst om et samfunn som sviktet på mange hold, med konsekvensen at menneskeverdet og livskvaliteten ble truet. Ansatte i kirken står i en unik posisjon til å kunne møte de sårbare barna med gode tilknytningserfaringer som gir vekst. Dette kan skje i gode fellesskap med fokus på inkludering, likeverd, og anerkjennelse. Sårbarheten kan forvandles til styrke. Selv

om det kan virke uoverkommelig så er tid viktig. Å arbeide med sårbare barn og unge tar tid. Derfor er det viktig å opprettholde fokus. De lever sine hverdager i et sårbart miljø, og kirken skal være med å bidra ut fra både plan for diakoni og plan for trosopplæring. Livet er dynamisk, det forandrer seg, som et kontinuum. Det er derfor alltid håp. Kirken kan være med å la barna få kjenne på at det betyr noe at de er til. Deltagelse i et inkluderende kristent fellesskap som rommer livet og alle dets erfaringer kan bidra til mestring og vekst.

6.2 Har kristne relasjoner, tro og kirke hatt betydning?

Slik all mestring er multidimensjonal er også religiøs mestring multidimensjonal sier Pargament (Torbjørnsen i Danbolt et al 2014:130). Det som kan tolkes ut fra intervjupersonenes fortellinger er at det er en form for religiøs mestring i 5 av de 7 livshistoriene.

Fordi det kristne menneskesynet og det kristne verdigrunnlaget har stått sterkt, og fortsatt står sterkt i vår kultur og i våre tradisjoner, tror jeg forventningene om at kirken skal bry seg om utsatte mennesker er ekstra stor i befolkningen. For intervjupersonene som var i en særlig sårbar situasjon i oppveksten var det spesielt viktig med støttende relasjoner utenfra. Ut fra intervjupersonenes livshistorier er det 6 av de 7 som forteller om kristne relasjoner under oppveksten. Det beskrives forskjellig tilknytning til disse. For de fleste betydde det en ekstra støtte i form av delvis tilstedeværelse. Noen hadde et anstrengt forhold til kristne i nærmiljøet. Det beskrives ut fra følelsen av at de ikke brydde seg. Eller det kunne være at ingenting skjedde selv om en kirkelig ansatt gjentatte ganger var på besøk i hjemmet. Håpet om å få hjelp var så stort, men ingenting skjedde. En av deltagerne hadde en farmor som medførte en ekstra belastning i stedet for støtte, men der var det også en tante og en onkel som prøvde å gjøre en forskjell. Flere av deltagerne beskriver gode og bærende kristne relasjoner i en krevende hverdag, for andre ble relasjonene sett på som ekstra vonde og svikefull. Alle beskriver også ikke-kristne relasjoner som var gode. Uansett relasjon så beskriver alle at disse relasjonene var svært få.

Mennesket står ikke alene sier kirkens verdigrunnlag, de står i fellesskap med Gud og medmennesker. Allikevel beskriver de 7 intervjupersonene at de følte seg alene i oppvekst og/eller ungdom, og at kirken og kirkens ansatte hadde liten plass i deres liv. Kveldsbønn som de fleste lærte av besteforeldre var likevel viktig for 5 av de 7 deltagerne, og dette viser at troen var viktig i oppveksten. For 2 hadde troen ingen betydning, bortsett fra at den ene også lært kveldsbønn som liten. Denne ble ikke brukt i oppveksten.

Kirken er også relasjoner, men intervjupersonene beskriver i stor grad fravær av kirkelige relasjoner. For en av deltagerne ble kirkerommet et fristed med ro hvor deltageren og broren søkte opphold i en periode i oppveksten. For den samme ble en prest viktig i ungdomstiden i form at et samlingssted for ungdommer. I sin sårbarhet beskriver alle krenkende og vonde relasjoner fra samfunnet generelt, og dette kan ses i sammenheng med selvrelasjonen. Det å føle seg verdiløs kan også sees i forhold til selvrelasjonen. Selv-forholdet er en viktig del av å være menneske, og det har tydelig blitt sterkt preget av alle opplevelser og erfaringer de har med seg i forhold til de

nærmeste omsorgspersonene, men også i forhold til andre mennesker i lokalsamfunnet, og kirken som en del av dette (Engedal i Engedal et al. 2015:109). De sentrale byggesteinene for god livskvalitet ligger i relasjonene i de tidlige årene. Alle deltagerne beskriver krevende oppvekst som har gitt krevende virkninger også i voksen alder. Når annerkjennelse og omsorg uteblir, blir sårbarheten en byrde (Engedal i Engedal et al. 2015:110). Svik i nære relasjoner påvirker den relasjonelle veven. Det kan være at også forholdet til Gud som en del av den relasjonelle veven blir skadet. Det beskriver noen av deltagerne. Noen beskriver likevel skolegudstjenester som verdifulle. Det kan virke som om det kristne fellesskapet ikke var en bærende dimensjon selv om kveldsbønn og noen kristne relasjoner ble beskyttelsesfaktorer og en del av en mestringsstrategi.

6.3 Hva kan kirken gjøre?

Kirkens mange reformer har ført til opprettelse av planer som sier noe om hvordan kirken som institusjon skal arbeide. Plan for diakoni sier at det er først når handling skjer at man lever i samsvar med forpliktelser og det verdigrunnlaget diakonien bygger på (Plan for diakoni 2008:7). Plan for diakoni sier at familien er en sårbar størrelse og at barn og unge blir ekstra utsatt når omsorgspersoner har problemer (Plan for diakoni 2008:17). Plan for trosopplæring sier at det er mer enn læring i fokus når kirken møter barn og unge, men at den også skal bistå barn og unge med følelsesmessige og mentale mestringsstrategier, både sosialt, trosmessig, personlig og praktisk (Plan for trosopplæring 2010:18). Menigheten må fange opp og forebygge belastninger, krenkelser og ødeleggelser, og arbeide med å forebygge dette. Den må også ha en beredskap for å ivareta og inkludere barn og unge med slike erfaringer (Plan for trosopplæring 2010:30).

Det er viktig at både kirken og øvrige samfunnsaktører har fokus på åpenhet og dialog når det gjelder utfordringer i livet. Dette kan bidra til at utsatte barn og unge ikke føler seg så alene, så annerledes. Kirken må tørre å stå i ubehagelige situasjoner, i ubehagelige samtaler, tørre å ta kampen for rettferdighet, tørre å verne om skaperverket, inkludere, og vise uforbeholden nestekjærlighet.

6.3.1 Nasjonalt

Det lages mange planer med gode og velmenende ord, men hvem setter disse ordene ut i handling, og hvem sikrer at det satses på de mest sårbare gruppene? Kirkerådet og Kirkemøtet forbereder og beslutter strategier for det diakonale arbeidet og for trosopplæringsarbeidet på nasjonalt nivå. Kanskje må Kirkerådet som har utarbeidet planene gå inn for å bygge ned murene i forhold til samarbeidspartnere som for eksempel barnevernet. Som et eksempel kan Kirkerådet arbeide opp mot Bufetat for å sikre implementering av samarbeid mellom kirken og barnevernstjenesten i hele landet. Dersom arbeidet ikke startes i øverste ledelse kan det i menighetene bli mer tilfeldig. Ved at øverste ledelse legger grunnlaget kan kontinuitet sikres. Kirkerådet må også sikre at lokale ledere i kirken har kompetanse, kunnskap og er oppdatert på planer og rammer. Gode ord om omsorg kan bli til handling.

Fagutvalget for diakoni i OU-styret i KA-området utarbeidet høsten 2018 en håndbok i samskaping og sosial innovasjon. Dette med bakgrunn i håndbok for kommunene med samme tema. Kanskje kan kirken i samskaping med andre rydde plass til en av de mest sårbare gruppene av alle; barn og unge som vokser opp i rusbelastede hjem? Kanskje kan vi gjøre som en av intervjupersonene sterkt oppfordret:

Og jeg har jo lest, at det er så få ressurser, ikke nok ressurser i barnevernet, og det er ikke, så likesom jeg tenker sånn at, enn om vi sammen har kunnet brettet opp armene våre da og bistått hverandre, og brett opp armene våre da og vært mere inkluderende.

Funn i datamaterialet viser at det var svært få fra kirken som var involvert i intervjupersonenes oppvekst. Det er vanskelig å si om kirkens ansatte visste noe, bortsett fra den ene ansatte som prøvde å bidra en periode. Særlig en av intervjupersonene hadde et veldig anstrengt bilde på kristne i nabolaget, og bruker sterke ord i beskrivelsen. I dag ser deltageren annerledes på kirken og kristne, men at følelsen av å stå helt alene i alle utfordringer den gang føltes som svik. Man kan velge og se dette i sammenheng med samfunnskonteksten fra den tiden deltagerne var barn, men kirken kan også velge å lytte til historier og ikke ta fortellingene mindre alvorlig fordi om det er noen tiår tilbake i tid. Og kirken på nasjonalt nivå kan spørre; hva gjør vi i dag?

Jeg prøvde å innhente et bilde på dagens fokus på området ved å poste et innlegg i to nasjonale diakonale face-book-grupper med henholdsvis 644 og 40 medlemmer. Jeg la ut følgende spørsmål 10.05.21:

«Hei dere! Jeg har et spørsmål som jeg ønsker tilbakemelding på: Er det noen av dere som i det lokale menighetsarbeidet jobber målrettet opp mot barn og unge som vokser opp i rusbelastede hjem/alkoholiserte hjem? Og på hvilken måte gjør dere i så fall det? Er det noen som samarbeider med barnevernstjenesten eller andre kommunale aktører i den forbindelse?»

Det kom 3 svar. En henviste til Blå Kors Kompasset fordi det er deres spesialområde. En viste til at vi nå har et alibi for å ta kontakt med barnevernet fordi Dnk inngikk en ambassadøravtale angående fosterhjem. Den tredje henviser til kurset Hela Människan for å lære å lede støttegrupper.

Det kan være flere grunner til at dette spørsmålet fikk liten respons, men muligheten er til stede for at dette kan si noe om hvorvidt dette virkelig er satsningsområde i Dnk. Det kom noen gode innspill, men ingen direkte svar på spørsmålet, og ingen som gav tilbakemelding på at de jobbet direkte med tematikken. Det kan se ut som om responsen fra diakoner i Norge viser at satsningsområder på nasjonalt plan ikke blir videreført på lokalt plan. Hvorfor er det slik? Er dette et vanskelig tema for kirken? Er det vanskelig å inngå samarbeid med andre kommunale aktører om et vanskelig tema? Blir det for vanskelig å arbeide opp mot barn med store utfordringer, familier som kan være vanskelige å forholde seg til? Ser kirken på dette som et spesialområde for Blå Kors som den lokale kirken ikke trenger å fokusere på? Dette er et viktig område som

ledelsen i kirken må ta tak i for å sikre at utsatte barn og unge rundt om i kommunene blir sett, hørt og får rett hjelp til rett tid på rett sted jamfør Samhandlingsreformen.

Utdanning gir større trygghet i jobbsammenheng, og dette gir større mot i forhold til å tørre å kjempe for det man brenner for. Kan det være at ansatte ikke føler at de har de forutsetningene som skal til for å møte barn og unge som lever med rus i nære relasjoner. Utdanningsinstitusjonene kunne ha viet en større del av den generelle utdanningen til dette tema. Jeg tror ikke at det å kalle dette for spesialfelt er mest tjenlig for barn og unge som vokser opp i rusbelastede hjem. Det er ikke et spesialområde å være medmenneske, det er ikke et spesialområde å vise nestekjærlighet. Og hva med nærheten til den lokale kirken, de lokale samfunnsaktørene. Det er i lokalmiljøet disse barna lever. Men føringene må komme på det nasjonale planet.

6.3.2 Lokalt

Det er mange oppgaver i fokus i både kirke og samfunn. Mange har fokus på barn og unge generelt, og det er viktig. Men hvordan skal vi sørge for at de meste sårbare ikke forsvinner i mengden, men at de blir synliggjort og får mestringsressurser til å håndtere livet. Kanskje fører det generelle fokus til at kirkens medarbeidere ikke har kapasitet til å skape flere sosiale arenaer fordi det krever for mye. Kirken kan også spørre seg om det skapes stigma ved å satse på utsatte barn og unge spesielt, eller om dette kan skape muligheter for gode relasjoner og god mestring. Kirken må være bevisste på at mennesket blir virkeliggjort gjennom andres blikk, det er grunnlaget for sentrale byggesteiner i en god livskvalitet. Kirken må se. Trosopplæringen i Dnk har fokus på store flotte enkelttiltak som skal samle mange, men hvor det kanskje ikke er anledning til å følge opp enkeltpersoner. Det virker som det er konkurranse i å samle flest mulig, det telles personer og regnes oppmøte i prosenter.

Flere av intervjupersonene snakket om viktigheten av å starte tidlig, skape gode relasjoner, skape gode plattformer med lavterskeltilbud med fokus på inkludering, åpenhet, prat, og med servering av noen form for mat. Og det var viktig at det ikke kostet penger. Flere snakket også om viktigheten av å bruke sosiale media for å nå ut, være tilgjengelig utenom kontortid, og om samarbeid innad i kommunen. En snakket også om dette med å la barna komme til arrangement uten at foreldrene var med, fordi det kunne være godt å komme litt bort fra stressfaktorene som var hjemme.

Det må være åpenhet i kirken, og ikke minst rom for å få lov til å fortelle ved kirkens arrangement om kirken skal oppdage utsatte barn og unge. Om ikke dette kan skje ved alle arrangement, så kan kirken gjerne skape diakonale rom som et supplement til trosopplæringstiltak. Kirkens ansatte må tørre å åpne opp for samtaler der alle kommer til ordet så alles stemme blir hørt. Da kan barn ha mulighet til å fortelle. Ved tiltak kan man avslutte med en slik runde når man har fått opparbeidet tillit og relasjon hos barn og unge. Om ansatte får spørsmål fra barn er det viktig å gi et svar. Voksne har ikke svar på alt og da kan det være fint å undre seg sammen. Jeg tror kirken mange ganger er god på det, men jeg vet ikke hvor mange som jobber i kirken som fanger opp barn som har det vondt og vanskelig hjemme. Og om ikke alle barn og unge har lyst til å fortelle, så er det greit det også, men da kan kirkens ansatte kanskje være

ekstra oppmerksom på akkurat det barnet. Praten må balanseres så det blir mulig å gjennomføre det meste av det som er planlagt også. Mye handler kanskje om å være lydhør, men også om å jobbe i fellesskap innad i kirken så man kan bistå hverandre. Tilstrekkelig antall ansatte og frivillige vil være essensielt i møte med disse barna. Informasjon om roller og rollefordeling kan være viktig i samarbeidet. Ivaretagelse av de frivillige må skje utenom selve arrangementene og det er viktig å informere de frivillige om det. Alt som kan skape tillit og samarbeid også innad er verdifullt for helheten. Lokale kirkeledere må ha fokus på å rekruttere ansatte med kompetanse i forhold til utsatte barn og unge. I lokalsamfunnene ferdes de samme barna i ulike fritidsmiljøer innad i kommunen, og sammen kan Dnk og lokalsamfunnet arbeide mot felles mål, livsmestring hos utsatte barn og unge.

Når barn tør å fortelle da er dialogen videre første steg på veien mot livsmestring. For å skape gode rom for utsatte bør kirken se på hvilke prioritering den gjør, og rydde plass til de mest utsatte og gjøre prioriteringer. Ansatte må følge opp dette barnet i forhold til hva som blir fortalt. Hvor alvorlig er det, og hvem kan eventuelt involveres. Kirkens ansatte har mulighet for å bidra til annerkjennelse, verdighet og livsmestring som er særlig viktig for utsatte barn og unge. Vi kan tenke med oss selv, de gangene vi ikke har blitt tatt på alvor, kanskje som barn, men også i voksen alder, hvordan det føles. Hvordan oppleves det da for et barn i en særlig sårbar situasjon å ikke bli tatt på alvor. I diakonien kan det være bevissthet om å tenke «det kunne vært meg». Hva ville jeg ha ønsket om dette hadde vært meg? Når sterke historier blir fortalt kan vi ikke tenke at dette ikke er sant, vi har ikke lov til det. Da er det særlig viktig at vi lytter, og handler. Vi er pliktige til å lytte, og til å ta disse barna på alvor. Der sårbarheten møtes med gode tilknytningserfaringer gir den vekst, og dette kan bidra til å begrense skadevirkningene. Da kreves kompetanse fra kirkelige ansatte til å møte det barn har på hjertet, og at det finnes planer for videre oppfølging om nødvendig.

I en hektisk hverdag kan kirken tenke «hva ville Jesus gjort»? Ville Jesus ha overhørt barna, ikke latt de få komme til orde, ikke tatt de på alvor? Ville han vært opptatt av å følge skjema, snakke med voksne som bidrar, få fortalt alt han hadde tenkt, sunget alle sangene han hadde planlagt. Det kan være vanskelig i en travel hverdag hvor mye skjer, og med stadig nye populære tiltak. Hvem og hva skal kirken prioritere? Kanskje må hvert fellesrådsområde se nærmere på hvilke prioriteringer som blir gjort. Hva er viktig?

Intervjupersonene prøvde i oppveksten å skjule hvordan de hadde det hjemme, dette ble gjort på forskjellige måter. En av kandidatene forteller om en overdreven glede på skolen, en annen om det motsatte, deltageren sluttet å snakke. Skam er en følelse alle beskriver, fordi de kom fra et annerledes hjem med fattigdom og rus. De forteller om lojalitet, samtidig prøvde de å få foreldrene til å bli glad i seg. Lojaliteten disse barna viser sine foreldre bør vi også være bevisst på når oppfølging skal skje.

Det kan være svært betydningsfullt at voksne tør å snakke med barna om det som er vondt. Flere av intervjupersonene sier de følte seg så alene. Ikke minst kan det være viktig å vise til at det som skjer i barnets liv er knyttet til relasjoner. Når noen blir såret knytter det an til andre mennesker. Det er ikke Gud som vil dette, eller gjør dette, det

er et annet menneske. Ved å verdsette og respektere sårbarheten barn forteller om, kan vi være med på å realisere verdier som har betydning for fortellerens liv og utvikling. Voksne bør også dele av sin sårbarhet. Her er det en fin balansegang mellom det å bagatellisere, og det å ta barna på alvor. Det er ikke vi som ansatt som skal være i fokus, men barnet og dets følelser og fortelling. Man skal også være klar over at ved å dele fortellinger i en gruppe kan andre komme med kommentarer som sårer. Det er desto viktigere at voksne fra kirken da blir en støtte i å formidle at deling av det som er vondt er viktig, og det gir styrke, og at man ikke er alene. Det vonde hører også livet til. Det er når det vonde er alvorlig og vi skjønner at dette er noe vi må gjøre noe med, da skal kirken handle.

Kirken kan legge til rette for økt selvtillit, styrket selvbilde, økte kunnskaper og ferdigheter gjennom ulike typer arrangement. Men først må kirken komme i tale med disse barna. Dette kan gjøres i samarbeid med foreldre, og for eksempel skolehelsetjenesten, barnevernstjenesten, eller psykisk helse. Kirkens tro er opptatt av at hvert menneske er verdifullt og skapt av Gud og dette kan gi styrke til å reise seg. I møte med utsatte barn og unge kan kirken jobbe med power within som er en positivt makt som baserer seg på selvaksept og selvtillit og den indre styrken mennesker har. Tidlig intervensjon er viktig, og relasjoner og kirkens betydning kan begynne allerede med babysang. Her kan kirken møte familier tidlig, snakke med foreldre, se barn og foreldre sammen, og kanskje samhandle med helsestasjonen. Kirken må også være veldig bevisst på å ikke bruke power over, som er en negativ makt som intervjupersonene har fått erfart mye (Jordheim i Johannessen et al. 2009:206). Ingen må møte denne typen makt. Sammen kan kirken skape trygge rom, aktiviteter og tiltak med fokus på å la barna komme til orde. Gode relasjoner er grunnleggende. Kirken kan også trygge barn og unge på at alle følelser er lov, og lære hvordan vi best håndterer følelsene så de ikke blir en belastning. Kirken kan snakke om sårbarhet som noe positivt, ikke som noe negativt. Kanskje kan barna få tegne og male sine følelser slik en av intervjupersonene snakket varmt for. Mye kan leses ut av tegninger. Kirken møter mange unge i forbindelse med konfirmantåret. I samtaler før konfirmantåret er det viktig å ikke bare spørre hvordan det er på skolen, i klassemiljøet, men også hvordan de har det hjemme. Kirken må vise at den bryr oss og er til stede.

Barna som kommer til kirkens tiltak og arrangement er mangfoldige med forskjellig utgangspunkt. Noen beskriver barn som urolige, krevende, og vanskelige. Ingen barn er vanskelige, og kanskje bør det da medvirke til at vi setter litt ekstra fokus på nettopp dette barnet. Det må være tilstrekkelig med voksne til stede, som kan sørge for at kanskje disse barna kan få tilrettelagt aktivitet som for eksempel tegning, maling eller lego. Hvor ofte vi møter barna er en utfordring i forhold til hva vi kan se etter for å oppdage de mest sårbare. Det er utfordrende når det inviteres til arrangement en gang i året, da er sjansen for å oppdage barn som har det vanskelig liten sammenlignet med kontinuerlige tiltak. Ved kontinuitet kan man lese noe i hente/bringe-situasjonen. Som ansatt kan vi også være bevisst på tilknytningsoppgjøret barnet har overfor nærmeste omsorgspersoner, eller stress i situasjoner. Kirken kan være med på å la barn og unge få verktøy til å mestre spenningen slik at det ikke utvikler seg til stress. Kanskje kan kirkelige ansatte bruke mere kreative aktiviteter som for eksempel å satse

mer på å være ute, gå tur, synge, danse. Her kan gode relasjoner oppstå, og omgivelsene åpne opp for gode samtaler.

Det kan være nyttig for oss alle, og spesielt vi som jobber i kirkelige fellesskap, å reflektere over egen troshistorie. Kanskje kan vi også kjenne oss igjen i at livet endrer seg i forhold til troen. Slik som Leenderts beskriver, «Jeg måtte forstå mer av min egen historie med tap av tillit til Gud – og etter hvert gjenvinne tilliten gjennom å erfare Gud som et lys i mørke, fremfor en som beskytter oss fra det vonde» (Leenderts i Engedal et al. 2015:185).

7.0 Oppsummering og anbefalinger

Denne oppgaven har handlet om pårørende. 7 fortellinger har fått plass, fra 7 mennesker som har fått kjenne på kroppen hva det vil si å vokse opp i et hjem hvor en eller begge foreldre har vært alkoholmisbrukere. Dette har vært sterke historier om mange risikofaktorer, om omsorgssvikt, krenkelser og ødeleggelser. Men det har også vært beskyttelsesfaktorer i resiliens og mestring. Alle forhold har innbefattet relasjoner. I kirken har det de siste 10 årene kommet mange nye reformer og nye planer, som skal sikre at særlig utsatte får fokus.

Samtidig handler disse 7 fortellingene om hvilken plass kristne relasjoner, tro og kirke hadde under krevende oppvekstforhold. «Diakoni er kirkens omsorgstjeneste. Den er evangeliet i handling og uttrykkes gjennom nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet» (Plan for diakoni 2008:7). Hvorfor forteller da de 7 intervjupersonene om kirkens fravær, og følelsen av svik. Som barn følte de på ensomhet og det å stå helt alene. Selv om disse deltagerne vokste opp for flere tiår siden, var det bibelske og teologisk grunnlaget det samme som i dag. Kan dagens utsatte barn og unge oppleve noe av det samme, selv om nyere forskning viser til store og inngripende konsekvenser ved å vokse opp med rus i nære relasjoner, konsekvenser som ofte forplanter seg inn i voksenlivet. De 7 intervjupersonene har åpnet opp for å la kirken få et innblikk i hvordan de opplevde å være barn i et samfunn med svik i mange relasjoner. For samfunnet, og kirken, er relasjoner.

I tillegg til fortellinger om den vonde og svært krevende hverdagen hjemme, sitter de sterkeste minnene i gode og vonde relasjoner, de menneskene som bidro til ekstra belastning, og de som bidro til en litt lettere hverdag. Det som går igjen i mange av fortellingene er at mange visste, men ingenting skjedde, stress og uro, og manglende tilhørighet. Når det gjelder kristne relasjoner, tro og kirke hadde dette varierende betydning for intervjupersonene. 5 av de 7 deltagerne viser til en form for religiøs mestring, da mest i forhold til kveldsbønn. Kristne relasjoner var en støtte for noen, da helst i form av besteforeldre. For andre hadde kristne relasjoner en negativ betydning. Kirkens plass i barnas liv var for noen gjennom skolen og skolegudstjenester, andre hadde besteforeldre som tok seg med til kirken iblant, for andre var ikke kirken et tema. Dette kan tyde på at flere hadde en form for religiøse mestringen.

Det kom mange innspill til hva Den norske kirke kan gjøre for barn og unge som vokser opp i rusbelastede hjem i dag. Dette for å legge til rette for økt livsmestring, opplevelse av sammenheng, bidra med beskyttelsesfaktorer i sårbarheten, bidra til inkludering og tilrettelegging. Når hjemmet som skal være det tryggeste stedet for barn, blir det stedet med mest utrygghet, da blir både begripelighet, håndterbarhet og mening satt på prøve. Da er det viktig at kirken og samfunnet generelt bidrar. Det som er godt å vite er at opplevelsen av sammenheng er dynamisk og blir formet gjennom hele livet (Antonovsky 1979). Det er alltid håp om at endring kan skje. Barn som ikke har en trygg base i foreldre, trenger andre arenaer og andre gode relasjoner i bygging av ego-identitet og følelsen av å bety noe. Engedal skriver om viktigheten av den relasjonelle veven som er gjensidig avhengig og sammenvevd. Til naturen, medmennesket, fellesskapet og selv-relasjonen. I Dnk er denne veven forankret i Gud og holdes opp gjennom relasjonen til han. Det er en kort liste med beskyttelsesfaktorer man bør konsentrere seg om i møte med barn, tilknytning, mestring, selv-regulering, kognitiv utvikling og læring (Luthar 2003). Dette kan alle i samfunnet bidra opp mot for å sikre at utsatte barn og unge får verktøy til livmestring. Intervjupersonene deler livets sårbarhet, og dersom vi deler livets sårbarhet gir dette et ressursperspektiv. I nettopp møte med utsatte menneskers fortellingene om sårbarhet kan kirken bidra til et slikt fokus.

Alkoholens plass i samfunnet får stadig større utbredelse, og det er viktig at kirken også engasjerer seg i dette tema når konsekvensene er så alvorlige for samfunnet generelt, og barn og unge som pårørende spesielt. Samarbeid på tvers av profesjoner blir derfor viktig i alt arbeid med barn og unge for å sikre gode oppvekstvilkår og god livsmestring. Lederskap og utdanning vil være viktig, men samtidig må vi ikke glemme å være medmenneske og å vise nestekjærlighet uansett.

Det er å anbefale at det forskes videre på flere områder inne dette og nærliggende tema. Hvordan er det for utsatte barn og unge i dag. Skolen har ikke lenger ansvar i kristen trosopplæring, og det kunne vært spennende å se hvordan tilknytningen til kristne relasjoner, troen og kirken vil være om noen år. Det hadde også vært spennende å forske på hvordan de enkelte menigheter jobber opp mot barn og unge i rusbelastede hjem. Og også hvordan tverrfagligsamarbeid innad i kommunen fungerer.

Kan det være at videre forskning i temaet som jeg mener er lite belyst fører til økt interesse, større, ny eller alternativ forståelse enn det som tidligere har blitt fremlagt? Intervjupersonene har etter hvert som de har fått bearbeidet sine opplevelser fra en barndom i rusbelastede hjem utviklet en sterkere opplevelse av sammenheng. De har ikke forblitt i sin barndom fylt med svik og smerte, men kommet seg videre i livet. Felles er at de aldri glemmer. I dag sitter de med en verdifull historie som kan være med å bidra til økt forståelse i samfunnet. De kan selv være med å gi det de selv ikke fikk, blant annet ved å fortelle sin livshistorie. Og det har de gjort.

Jeg har lyst til å avslutte denne masteroppgaven slik jeg begynte den, med et sitat fra de akkurat 100 sidene med fortellinger som ble til i arbeid med denne masteroppgaven. Jeg håper kirken kan lære noe av alle disse utdragene fra fortellingene, lære noe som fører til handling:

«Å komme inn og få til den rolige harmoniske trygge tilværelsen som gir en god og varm følelse som, at du har tilhørighet like mye som den ved siden av deg, og den ved siden av der igjen og sånn som det, så det blir en bukett til slutt hvis du skjønner, som vokser seg sammen» (Intervjuperson 1).

Litteraturliste

Antonovsky, A. (1987). *Unraveling the mystery of health. How people manage stress and stay well*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers

Antonovsky, A. (1979). *Health, stress and coping*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers

Bäckström, A., Davie, G., Edgardh, N., Pettersson, P. (2016). *Welfare and Religion in 21st Century Europe: Volume 2*. New York, USA: Routledge

Becker, U., Tolstrup, J. S. (red), (2016). *Alkohol, brug, konsekvenser og behandling*. (1. utg). København: Forfatterne og Munksgaard

Benz, C., Bull, T., Mittelmark, M., Vaandrager, L., (2014). *Culture in salutogenesis: the scholarship of Aron Antonovsky*. IHUPE, Global Health Promotion 1757-9759; Volume 21(4): 16-23.

Borge, A. H. (2007). *Resiliens i praksis. Teori og empiri i et norsk perspektiv*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

Borge, A. H., (2018). *Resiliens – risiko og sunn utvikling*. 3. utg. Oslo: Gyldendal Akademisk

Bowlby, J. (1988). *A Secure Base. Parent-Child Attachment and Healthy Human Development*. London: Routledge

Callinan, S., Laslett, A-M., Rekve, D., Room, R., Waleewong, O., Benegal, V., Casswell, S., Florenzano, R., Hanh, H. T. M., Hanh, V. T. M., Hettige, S., Huckle, T., Ibanga, A., Obot, I., Rao, G., Siengsounthone, L., Rankin, G., Thamarangsi, T. *Alcohol's harm to others: An international collaborative project*. The international journal of alcohol and drug research, 2016-07-19, Vol.5 (2), s.25.

Danbolt, L.J. (2014). Hva er religionspsykologi? Begrepsavklaringer i nordisk kontekst. I L.J. Danbolt, L.G. Engedal, K. Hestad, L. Lien, & H. Stifoss-Hanssen (red.), *Religionspsykologi*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag

Engedal, L. G., Sandsmark, A., Fagermoen, T. (2015). *Trosopplæring for alle? Læring, tro og sårbare unge*. Oslo: IKO Forlag

Engedal, L. G. Når ansikt åpner seg. Sårbarhet som grunnvilkår i kristent livssyn. I Engedal et al. (2015). *Trosopplæring for alle? Læring, tro og sårbare unge*. Oslo: IKO Forlag

Fekjær, H. O. (2016). *Rus, bruk, motiver, skader, forebygging, historikk*. (4. utg.) Oslo: Gyldendal Akademiske

Folkehelseinstituttet (2011)

<https://www.fhi.no/globalassets/dokumenterfiler/rapporter/2011/rapport-2014-pdf.pdf>

Folkehelseinstituttet (2018) <https://www.fhi.no/nettpub/alkoholinorge/konsekvenser-av-alkoholbruk/negative-konsekvenser-av-alkoholbruk-for-andre-enn-brukerne/?term=&h=1>

Goldstein, S., Brooks, R. B. (2005). *Resilience in children*. New York: Springer Science + Business Medis Inc.

Griffiths, C. A., Ryan, P., Foster, J. H. (2011). *Personality and psychology. Thematic analysis of Antonovsky's sense of coherence theory*. Scandinavian Journal of Psychology, 2011, 52, 168-173.

Hauge, R. (2009). *Rus og rusmidler gjennom tidene*. Oslo: Universitetsforlaget

Haugen, H. M. (2018). *Diakoni i velferdssamfunnet. Mangfold og dilemmaer*. Bergen: Fagbokforlaget.

Helse- og omsorgsdepartementet (2021). *Lov om helsepersonell*. Nedlastet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-07-02-64?q=helsepersonelloven>

Helse- og omsorgsdepartementet (2021). *Lov om spesialisthelsetjenesten*. Nedlastet fra https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-07-02-61/KAPITTEL_3#%C2%A73-7

Holmila, M., Raitasala, K., Kosola, M. (2013). *Mothers who abuse alcohol and drugs: Health and social harms among substance-abusing mothers of small children in three child cohorts*. Nordic Studys on Alcohol and Drugs, 2013, 30, 361-373.

Johannessen, A., Tufte, P.A., Christoffersen, L. (2016). *Samfunnsvitenskapelig metode*. Abstrakt forlag AS

Johannessen, K. I., Jordheim, K., Korslien, K. K. (2009). *Diakoni. En kritisk lesebok*. Bergen: Fagbokforlaget.

Jordheim, K. I Johannessen et al (2009). *Diakoni. En kritisk lesebok*. Bergen: Fagbokforlaget.

Kirkerådet, Den norske kirke (2008). *Plan for diakoni i den norske kirke*. Oslo: Kirkerådet

Kirkerådet, Den Norske kirke (2010). *Plan for trosopplæring i den norske kirke*. Oslo: Kirkerådet

Korgh, T. (2014). *Hermeneutikk*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

Leenderts, T. A. Når unge mennesker lider. Dialogens mulighet i møte med unges smertefulle erfaringer. I Engedal et al. (2015). *Trosopplæring for alle? Læring, tro og sårbare unge*. Oslo: IKO Forlag

Luthar, S. (2003). *Resilience and vulnerability*. United Kingdom: Cambridge University Press

Pargament, K.I., Smith, B. W., Koenig, H.G. & Perez, L. (1998). Patterns of positive and negative religious coping with major life stressors. *Journal for scientific study of religion*, 37:4: 710-724.

Reite, S. Tilrettelagt trosopplæring? Læring og mestring hos sårbare unge. I Engedal et al. (2015). *Trosopplæring for alle? Læring, tro og sårbare unge*. Oslo: IKO Forlag

Rolf, J., Masten, A. S., Cicchetti, D., Neuechterlein, K. H., Weintraub, S. (1990). *Risk and protective factors in the development of psychopathology*. New York: Cambridge University Press

Rutter, M. (1990). Psychosocial resilience and protective mechanisms. In J. Rolf, Masten A. S., Cicchetti, D., Neuechterlein, K. H., & Weintraub (Eds.). *Risk and protective factors in the development of psychopathology* (s 181-215). Cambridge: Cambridge University Press

Rutter, M. (2007). *Resilience, competence, and coping*. I *Child Abuse & Neglect*. 3, 205–209.

Circle of Security, funnet på nett 13.05.21,
https://www.researchgate.net/figure/Graphic-representation-of-the-Circle-of-Security-Reprinted-with-permission-of-the_fig1_232456701

Statistisk Sentralbyrå (2020). https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/statistikker/kirke_kostra

St. meld. nr. 47. Samhandlingsreformen 2008-2009.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/d4foe16ad32e4bbd8d8ab5c21445a5dc/no/pdfs/stm20082009004700odddpdfs.pdf>

Sundfær, A. (2012). *God dag, jeg er et barn. Om barn som lever med rus eller psykisk sykdom i familien*. Bergen: Fagbokforlaget.

Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget

Thomassen, M. (2006). *Vitenskap, kunnskap og praksis*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

Torbjørnsen, T. (2014). Religiøs mestring. I L.J. Danbolt, L.G. Engedal, K. Hestad, L. Lien, & H. Stifoss-Hanssen (red.), *Religionspsykologi*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag

Thorsen, M. H., Haraldstad, H. Når sårbare unge blir synlig. Relasjonelt ungdomsarbeid som trosopplæring. I Engedal et al. (2015). *Trosopplæring for alle? Læring, tro og sårbare unge*. Oslo: IKO Forlag

Trygghetssirkelen <https://www.ringsaker.kommune.no/trygghetssirkelen.6172595-412484.html>

Wennerberg, T. (2011). *Vi er våre relasjoner*. Oversatt av Tone Johanne Arneberg.
Finland: Bookwell AB

World Health Organization (2019). <https://www.who.int/publications/m/item/harm-to-others-from-drinking-alcohol>

Vedlegg 1.

Intervjuguide

Master i diakoni

Ann-Kristin Eidsvåg

VID Vitenskapelig høyskole

Problemstilling:

Oppvekst i alkoholisererte hjem; relasjoner, tro og kirkens betydning.

En kvalitativ studie blant voksne som har hatt en oppvekst i alkoholisererte hjem, om relasjoner, og hvilken betydning troen og kirken har hatt under krevende oppvekstforhold?

Jeg har 7 hovedspørsmål for intervjuet. Under disse har jeg skrevet delspørsmål/punkter som kan brukes dersom det blir aktuelt for et mer utfyllende svar og for å få belyst helheten på en best mulig måte:

1. *Kan du fortelle fra oppveksten din.*
2. *a. Hvordan opplevde du å bli ivaretatt i oppveksten?*
Av annen familie, venner, skole.
Av hjelpeapparatet – barnevern, helsevesen f. eks.
Av lokalsamfunnet for øvrig – var du deltagende i noen form for aktiviteter?
- b. Hadde du noen du kunne snakke fortrolig med og evt hvilken betydning hadde dette?*

3. *Hvilken rolle spilte kirken/troen for deg og din familie?*

Hvordan så du på kirken i oppveksten?

Kan du huske hvordan dine foreldre/foresatte så på kirken?

Hadde familien noen relasjon til kirken og kirkens aktiviteter?

Kan du huske om du hadde håp? Og hva håpet du på?

4. *Hvilken betydning har kirken/troen for deg i dag?*

Hvordan ser du på kirken i dag?

Har du kontakt med kirken/kirkesamfunn? Hvorfor/hvorfor ikke?

Evt. hva betyr denne kontakten for deg?

For litt siden snakket vi om begrepet håp, og hva du håpet på i oppveksten.

Hva håper du på i dag?

5. *Når du ser tilbake – hvordan har barndommen din i et alkoholisert hjem preget livet ditt videre som voksen?*

6. *Hva kunne kirken ha gjort annerledes for å være en støtte/bedre støtte for deg og din familie i oppveksten, og i dag?*

7. *På hvilken måte tenker du at vi som kirke kan nå barn som vokser opp i alkoholisererte hjem i dag? Hva tenker du at vi som kirke kan lære ut fra de erfaringene du har?*